

VYCHOVATELSKÉ LISTY.

ČASOPIS PRO PAEDAGOGIKU A KRITIKU METHOD
VYUČOVACÍCH.

ŘÍDÍ REDAKČNÍ SBOR.

OBSAH: =====

	Strana
<i>G. Jeanjean</i> : Nová paedagogie.	121
<i>P. Fr. Mléčka</i> : Křesťanský, časově výchovný program	124
<i>Hubert Smolka</i> : Němčina na našich školách.	126
<i>Řed. Jos. M. Kadlčák</i> : Internát anebo externát.	129
<i>Antonín Dražovský</i> : O cíli výchovy.	138
<i>Dr. Jos. Al. Opletal</i> : Umění, cíl a prostředek výchovy.	141
<i>Dr. Josef Kratochvíl</i> : Filosofo Seneky rozprava o blaženém životě.	151
Rozhledy:	
Rozhled světem.	153
Vychovatelství.	154
Výchova dívčí.	158
Vyučovatelsví.	160

NAKLADATEL

KATOLICKÝ SPOLEK ČESKÝCH UČITELŮ NA MORAVĚ.

22. IX. 1910

Důležitý kulturní podnik!

Všemu P. T. katolickému čtenářstvu stavu duchovního a všech tříd laických, jakož i farním, školním i spolkovým knihovnám a čítárnám v zemích koruny Svatováclavské oznamujeme, že od 1. února 1910 počali jsme vydávati v sešitech knihovnu nejvybranější, umělecky dokonalé a nábožensky bezvadné prósy pod názvem

Knihovna vybrané četby.

Literární náš podnik je rázu ryze kulturního: čtenému čtenářstvu katolickému má poskytovat zdroj čisté, živné duševní potravy a doplňovati tak ušlechtilé snahy dosavadních katolických knihoven v Čechách i na Moravě vycházejících.

Knihovna naše má býti novou, katolickou „Světovou knihovnou“, neboť dosavadní při veliké své rozšířenosti i mezi katolickou intelligencí nekonala své povinnosti k autorům katolických literatur světových a najmě slovanských, jak toho zasluhují; chceme nahraditi české čtenářské obci tyto nedostatky.

V posledních letech vyrojila se záplava nových knihoven všech odstínů vládnoucího dnes atheismu, proti nimž nebylo se strany katolické postaveno ničeho; naše knihovna má býti první novou hrází; — naše knihovna bude přes to vše nejlacinější českou knihovnou vůbec, ježto motivy k založení knihovny vedoucí jsou jen kulturní a nikoliv výdělkové.

Knihovna vychází v objemných illustrovaných sešitech jednou za 14 dní. Cena sešitu pouhých deset haléřů. Předplatiti lze:

na 12 sešitů (půl roku) K 1·20; poštou K 1·40,

na 24 sešitů (celý rok) K 2·40; poštou K 2·80.

Na odebraných 5 exemplářů přidáváme šestý zdarma. Dělnictvu a studentstvu poskytujeme zvláštní slevy. Náhradou za obvyklé prémie odevzdáme celý eventuelní zisk ve prospěch Katolického pedagogia v Praze-Bubenči a Matice Cyrillo-Methodějské v Olomouci.

Předplácejte, doporučujte a rozšiřujte knihovnu v zájmu katolického lidu českoslovanského.

Žádejte první sešit na ukázkou!

V Praze královské, v dubnu 1910.

Vilém Bitnar,
PhDr. Josef Kratochvíl,

ThDr. František Hrachovský,
Emil Pacovský.

DUBEN 1910.

ČÍSLO 4.

G. JEANJEAN.

Ref. V. Lankaš.

Nová paedagogie.

Jako všude, tak i ve vědě pozorujeme proudy a protiproudy, ustavičný pohyb, stálou evoluci; systémy a metody se rodí, svět nadšeně je přijímá a staré hypotézy odhazuje, ale nedlouhá doba sesadí je s jejich vítězného trůnu, a vědecká tradice zase dostává se na světlo se solidním řetězem svých pozvolných a dobře spjatých výkladův a důvodův. Co za revoluci na př. vykonala svého času psychologie introspektivní! A netrvalo to dlouho, a psychologie nová prostě kvantitativní — všechny vědy zdály se býti převeditelné na fysiku — byla proklamována za jediné vědeckou. Psychologie stala se tudíž psycho-fysikou. Pak, ježto mladá tato věda nevyplnila všechny naděje do ní kladené, učinila se z psychologie psycho-fysiologie, a konečně máme z ní značně rozšířenou a obsažnou ovšem, psychologii experimentální. Dnes však, lépe než kdy před tím, chápe se složitost psychických jevův, a stará intropekce, dříve tak odkopnutá a znehodnocená, dostává se zase ke svému právu jako základní metoda v psychologii.

Od jisté doby děje se něco podobného i s paedagogií. Paedagogie je, bytně praktické umění. Samozřejmě je, že musí spočívat na vědecké znalosti dítěte; ale bezprostřední potřeby sociálního života předešly ustavení psychologie. Paedagogie, tudíž jako medicína, musila se nejdříve organisovati empiricky; a vskutku byla ve svých počátcích jen jakýmsi zákonníkem předpisův. Pokrok psychologické vědy a též zkušenosti paedagogické praktiky ji pak pozvolna modifikovaly. Dnes jeví se nám jako mocná budova, z níž bude třeba, dle učiněných objevů, eliminovati empirického obsahu.

Tato klassická paedagogie je dnes na všech stranách mocně proklamována. Je odsuzována jako psychologie, kteráž ji zrodila. Zůstala — zdá se — metafysickou, místo, aby byla, jak se sluší, fysickou a experimentální. A pedologové dnes nás zvou a vybízejí, abychom jí dali ránu poslední.

Boříme však dům svůj jen tehdy, když jsme vybudovali jiný, lepší a pohodlnější. A proto G. Jeanjean podjal se úlohy, zkoumati, — ač to není úloha snadná, kdyžtě počátky její jsou nedávné a proto i zmatku a nejasnosti všude dost a dost — zda tato nová paedagogie by mohla a měla nahraditi paedagogii starou. Bude tudíž podán tu kritický výklad vývoje, cíle a method moderní pedologie.

Slovo pedologie (paidos = dítě, logos — věda) je německého původu. Roku 1896 O. Chrisman (Paidologie. Entwurf zu einer Wissenschaft des Kindes. Dissertace. 1896.) dal tento titul své dissertaci, která měla rozproudití nový směr. Slovo toto od té doby se do dnes udrželo.

Jeanjean má za pochybno, byl-li tento neologismus, označující vědu o dítěti, nutný, a byla-li jeho volba šťastna. Pedologové mínili, že nové vědě třeba nového jména. Zdá se však, že studie o dětství jsou relativně starý; bez ohledu na četné poznámky, roztroušené v paedagogických pracech všech dob, nalézáme, od konce 18. stol., methodická pozorování velmi dobře prováděná.

Co je v pedologickém hnutí opravdu originálního, toť systemisace všech vykonaných bádání, a pak, a to zvláště, aplikace experimentální metody na poznání dítěte. Ale i tu, jak dále poznáme, Jeanjean nemá slovo pedologie za dosti vhodně volené.

Postavíme-li se na půdu přesně vědeckou, nová tato věda je jen kapitola, velmi široká ovšem, nebo, chceme-li, větev, odvětví lidské psychologie. Dětská psychologie tvoří se již odedávna. Pedologové tudíž zužitkovávají jen vyzkoušené metody, oslabující ještě někdy, a to způsobem nebezpečným, svým upřílišeným zjednodušováním jich vědeckou sílu. Většina pedologův ovšem upřímně doznává svůj úmysl: studovati a to co možno nejrychleji pomocí užité psychologie problémy vyučování a výchovy. Tu však již neběží již o vědu; neboť pak pouštíme se do paedagogické praxe, která, tak jako lékařská praktika, vždy, v aplikaci zákonů velmi všeobecných na zvláštní případy, obsahuje v sobě jistou část empirismu.

Objevuje se tu, jak zřejmo, staré klassické rozdělování na vědu a umění. Pedologie, svou stránkou theoretickou, je tudíž jen psychologíí, a svou stránkou praktickou jen paedagogíí. Snad řekne se, že právě spojování nebo slučování těchto dvou hledisek vytváří pedologickou vědu! Dobře. Ale jak předvádí se nám pozitivní věda? Pozitivní věda — a pedologové mímí pěstovati a konati dílo vědecké — reprezentuje se více a více jen jako nepředpojaté hledání všeobecných zákonův. Tak-li tomu, pak jen jedna část pedologie, a to hlavně a jedině psychologie, je opravdově vědecká.

Nová paedagogie je tudíž složenina — Jeanjean mluví tu o míšenství — dvou disciplin zcela rozdílných: psychologie, opírající se o soudy pravdy a podrobená tak methodám vědeckým, a paedagogikou, spočívající na soudech hodnoty, t. j. na tvrzeních mravních, mimovědeckých a obsahující nad to, v přízpusobování programů jednotlivcům, jistou nutnou dávku empirismu.

Když již však slovo toto ve světě tak zdomácnělo, důkaz to o vášnivém zájmu, které století naše — přezvané stoletím dítěte — přineslo paedagogii, bude dobře jej podržeti.¹⁾ Pedologie však, tak jak ji aspoň dosud její stoupcem chápou, bude musiti, aby byla opravdu vědou dítěte, se značně rozšířiti; neboť, ve své části theoretické, vyjmeme-li několik bádání o pozornosti, paměti a intelligenci, zabývá se fysiologií a kvantitativní psychologií: měřením těla (hlavy, tíže a velikosti), měřením síly svalové, studiem smyslových orgánů, měřením únavy atd. — . . . , a nepouští se do studia samého života ducha, což je přece bytnou částí psychologie. V praktické oblasti projednávala jen velmi malý počet paedagogických otázek: výchovu opozdilých a abnormálních, hodiny vyučovací, písmo přímé a nakloněné, pěstování paměti a několik jiných.

Pedologické hnutí.²⁾

Jak již bylo uvedeno, první systemické bádání o dětství bylo již dosti dávno v minulosti. Jednoho muže třeba tu však poznati, ježto byl opravdovým průkopníkem; je to Němec, O. Tiedemann, který r. 1787 uveřejnil 2 svazky vyplněné psychologickým pozorováním pod titulem: *Beobachtungen über die Entwicklung der Seelenfähigkeiten bei Kindern*. Po něm Löbisch, Sigismund, Kussmaul, Sikorský, Preyer, Lindner, Schul v Německu, Taine, Pérez a Egger ve Francii, Darwin, Schinn, Moose, Sully, Baldwin v Anglii a Americe rozvíjejí pozvolna psychologii dítěte.

Jest-li jméno původu německého, je pedologická věda sama, aspoň u velké části, prací Ameriky.

(Pokračování.)

¹⁾ Tím ovšem není řečeno, že užívá se ho již všeobecně. Němci rádi užívají svých slov: *Kindeskunde*, *Kindesforschung*, *Kindesseelenkunde*, *Kindesseelenforschung*, *Kindesseelenlehre*, *Kinderpsychologie*. *Psychologie des Kindes*, *der Kindheit*. Američané a Angličané mají tu tato slova: *Study of children*, *Study of childhood*, *Psychology of childhood*. Francouzové: *Psychologie infantile*, *Paedagogie experimentale*, *Science de l'enfant*.

²⁾ Obširná a detailní historie pedologického hnutí — dle Jeanjeana — nebyla dosud napsána. M. Joteyko jí zasvětila brožuru: *Le mouvement pédologique* (Liège 1908), a Dr. Claparède I kap. svého díla: *Psychologie de l'Enfant et pédagogie expérimentale* Zozd. (Genève 1909). Kdo by nebyl spokojen s krátkým náčrtkem Jeanjeanovým, ať na'ezne vzácné údaje v citovaném díle Chrismanově; v článku Blumově v Binetově, *L'Année psychologique* (V. ročník): *La pedologie a v kronice tohoto hnutí Blumem uveřejňovaném v Ribotově Revue philosophique* (od r. 1895) a v *L'Année psychol.* vůbec. Pěkný materiál je v práci Dr. Gmenta: *Fortschritte der Kinderseelenkunde* (2 vyd. Lipsko 1906). Pro americké pedol. hnutí třeba podotknouti *Bibliography of Education*, jež každoročně uveřejňuje *Educational Revue* a dále výbornou *Bibliography of Child Study*. Pro speciálnější otázky (školská hygiena a p) Dobrým je *Internationales Archiv für Schulhygiene* od Dr. Griesbachel-Mathieu. U nás třeba jen sledovati pečlivě vedené „*Paedagogické Rozhledy*“.

P. FR. MLÉČKA.

Křesťanský, časově výchovný program.

V době, kdy česká paedagogická literatura ať knižní, obzvláště ale revuistická přechází do zámezí a výchovného cíle dosíci chce různými methodami na zkoušku volenými, nesmírně potěší každého upřímného vychovatele program, jaký určila sobě nová katolická paedagogická revue německá „Pharus“ = maják.

Vybudování všestranně správného programu výchovného — toť hlavní úkol „Majáku“.

Vydavatelstvo uvádí, že dnešní paedagogická neplodnost v praxi a zarážející neúspěchy dnešních výchovných snah v tom právě vězí, že výchovné cíle vždy nejasnějšími jsou, výchovné cesty vždy víc a více se rozcházejí, ba dokonce se křížují, — že jedna vynořující se theorie pohřbívá druhou, jeden pokus zapuzuje druhý. Ona paedagogická rozplizlost má na druhé straně v tom svůj podklad, že dosud ještě tak mnozí vychovatelé bez určitého plánu pracují. Bohužel i mezi křesťanskými vychovateli je pravý chaos názorů a snah ohledně přirozené výchovy i vzhledem na způsob uvádění do života nadpřirozeného. V tomto zmatku a v paedagogických chybách, které z toho vznikají, tkví hlavní posila nesprávných snah a protikřesťanské, novopohanské proudy nabývají vždy více vlivu.

Správný výchovný program jest největším, nejnaléhavějším úkolem přítomnosti. A tento program musí býti: 1. přesně křesťanský, 2. úplně časový a 3. skrz na skrz praktický.

1. Kristus — a sice jedině Kristus — jest i pro naši bouřlivou dobu cesta, pravda a život. Jeho nauka jest a zůstane pevným základem pravdy a práva. Proto „Maják“ postaven jest na staré, neochvějně křesťanské pravdě. Jeho heslem jest onen veliký rozlišovací zákon v boji nebeských duchů: „kdož jako Bůh?“

My křesťanští vychovatelé byli jsme si dosud příliš málo vědomi originality křesťanské paedagogiky a tolik jsme povolali tak zvané moderní paedagogice, že i my ocitli jsme se v jejich bludištích. V této choré povolnosti tkví kořeny onoho stavu, ve kterém křesťanští paedagogové pozbyli skoro všecku „offensivu“ a svůj důležitý „apoštolát“. Vždyť křesťanská pravda byla i od křesťanů velmi často vůbec nepochopena — nebo, což mnohem horší jest — špatně pochopena. Proto bude „Maják“ co nejobjektivněji rozeznávat mezi zdánlivým a mezi pravým křesťanským názorem, mezi křesťanskou formou a křesťanským duchem a zásadně bude holdovati pravému, čistému, účinnému křesťanství z přesvědčení. My víme, praví Ludvík Auer, ředitel výchovny studentů při I. král. gymnasiu v Donauwörthu a vydavatel „Majáku“, že ze starých, křesťanských zásad ani čárky se nesmí měniti; my víme ale také, že užití těchto nezměnných zásad, že dnešní cesty ku starým, křesťanským metám přesně řídit se musí paedagogikou božské prozřetelnosti, Bohem, určeným vývojem kultury.

2. Odtud touha, aby tento specificky křesťanský program výchovný byl zároveň úplně časovým, aby totiž všem oprávněným požadavkům dneška naprosto vyhovoval. „Maják“ bude s veškerou rozhodností potíratí onu ohromnou, od křesťanů samých živenou lež: že křesťanství zná jen cíle posmrtné a že život pozemský, časné štěstí zkracuje. „Maják“ bude naopak na to poukazovati, že jedině křesťanství může lidstvo časně i věčně učiniti šťastným a svobodným. Jeho nauka o výchově a jeho praktický výchovný program vrcholí ve výchově ku křesťanské svobodě.

3. Výchovný program má býti praktický. Důležitou je paedagogická theorie, ale třeba se varovati čistě abstraktní spekulace a od každé theorie třeba žádati praktický význam. V našem působení má býti stále věda rádkyní, ale praktická zkušenost vůdkyní!

Dnes je v theorii pravá změtenost pojmů, proto třeba pevných rozpoznávacích zákonů a jasných, srozumitelných výměrů, jichž možno užití.

Dnes třeba zřetel míti na celou podstatu výchovy. Třeba varovati se jednostrannosti, nezapomínati, že nejen škola vychovává, ale, že největší a nejdůležitější počet vychovatelů tvoří prostí otcové a matky, a proto třeba, aby časový program výchovný upustil od své učivosti a pohyboval se v mezích populární, srozumitelné formy.

Každá theorie, kterou nelze uvéstí do praxe, je chorobným vrtochem!

Katolická paedagogika zůstane dotud v pozadí časových proudů, dokud rozhodně nepostaví se proti panujícímu dosud ve školách vyučovacímú systému a nenastoupí systém výchovný. Dokud budeme pěstovati onu zhoubnou zásadu časně a mnoho se učiti a se vši energií nebudeme pracovati k organickému, harmonickému vývoji správného žití, jsme sami v hlubokém rozporu s křesťansko-paedagogickými zásadami a nelze nám dosáhnouti vítězství.

Kdo pozoruje novější paedagogické proudy, pochopil snad, že i u nekřesťanských paedagogů začíná svítati a že poznávají zvrácenost dnešní školy vyučující a že vyvíjí se silná agitace pro školu výchovnou. Tohoto potěšitelného zjevu třeba nám co nejhorlivěji využítí, neboť on blíží se značně křesťansko-paedagogické pravdě a křesťanským cílům a je nanejvýš přízniv naší práci a našemu boji.

Další, obzvlášť příznivý paedagogický směr skýtají nám dnešní mocné — i od protivníků křesťanství vycházející a podporované — snahy proti dosavadním hrozným úskalím v osobním a společenském životě, na př. proti alkoholismu, poblouzení v životě pohlavním, proti pornografii, proti vylidňování venkova atd. . . , nebo snahy pro přiměřený způsob života a pod. Všecky tyto snahy podporují návrat ku křesťanskému názoru životnímu a ku křesťanskému způsobu života. Tento proud třeba proto co možná osvětliti a co nejhorlivěji pro myslící, praktické křesťanství podporovati a vésti.

Nesmíme ale ve svých zvyklých kolejích vyskytnuvší se nedostatky a chyby přehlížeti. Obzvlášť musíme zase horlivěji zdůrazňovati a rozšiřovati onu velkou a důležitou pravdu, že křesťanství sleduje nejen

cíle posmrtné, že křesťanství netoliko člověkovu káže, aby v kříži a bídě na nebe se těšil, nýbrž že křesťanský způsob života také je jedinou správnou cestou k pokoji a štěstí v životě pozemském.

Nejmocnější z vnitřních složek moderního hnutí je touha a snaha po svobodě. A také všecko poblouzení moderní pedagogiky má základ v onom elementárním pudu po svobodě. Všecky boje proti křesťanské výchově tkví v bludném názoru, že křesťanství překáží každé osobní a společenské svobodě.

Výchova k pravé svobodě musí býti nyní heslem všech křesťanských vychovatelů. Vždyť pravá svoboda člověka i lidstva jest jedině možná v křesťanství.

„Všecko s Bohem a pro Boha, k dobru mládeže a národa.“

HUBERT SMOLKA.

Němčina na našich školách.

Tisíce českých dětí chodí u nás do škol německých. Nerozumějí jazyku vyučovacímu, opakují třídy a výsledky vyučovací jsou žalostny. Zpravidla vychová německá škola z dítěte českého člověka, který neumí správně německy ani česky, citu národního nemá, jeho vzdělání věcně nestojí za nic, zkrátka Němci vyrábějí si svými školami z českého materiálu nevědomělou a nevzdělanou massu lidí - výbornou volební mrvu, jíž si zabezpečují své červotočivé državy. O české děti svádí se každého roku v září houževnatý boj, v němž není Němcům žádný prostředek dosti špatným, aby ho nepoužili: vypovídání z práce a bytů, kupování dětí za šaty a boty a pod. jsou zjevy všední. Co se naproti tomu podniká se strany české? Píše se v novinách a pořádají se schůze rodičů, na nichž zdůrazňují řečníci potřebu vyučování v jazyku mateřském a ukazují na konkrétních případech, jak se české děti v německých školách duševně mrzačí. „To je správné a a rád všechno uznám.“ řekne otec dítěte, „ale já bych rád, aby můj hoch přece uměl německy; jsem přesvědčen, že němčiny potřebovati bude. Kdybych já byl uměl německy, mohl jsem si dávno své postavení polepšiti.“ - „I v české škole naučí se vaše dítě německy tolik, kolik bude potřebovati a to na základě jazyka mateřského,“ odpoví řečník i noviny. Kdož by měl za zlé otcí, že chce, aby synek uměl německy a tak se dle jeho domnění snáze životem protloukl! Je v tom něco pravdy i není. Zručného dělníka prý se neptají, umí-li německy, ale pozorují, jak umí pracovati; může se však také státi, že se na to ptají. Nemůže tedy znalost němčiny po mém soudu uškoditi nikomu, za to může se ona námaha, již jsme věnovali naučení cizímu jazyku, spíše než se třeba nadějeme, nám vyplatit.

Ale nezdá se mně upřímným, tvrdí-li se, že se děti i v českých školách němčině naučí. To tvrzení se stalo dnes hluchou táborovou

a novinářskou frází. Dovolují si tvrdit, že valná většina odchovanců našich obecných i měšťanských škol nedovede se německy vyjádřit ani o nejprostších zjevech a potřebách denního života; a tím méně to dovede písemně. Nedivme se tomu! Do jednoho učebního kursu při měšťanských školách (IV. třídy) přijato bylo r. 1905 několik absolventů třetí třídy měšťanské školy z B. A hned v první poradě měsíční bědoval učitel češtiny, že žáci onoho učebního kursu vůbec a zvláště oni z B. jsou tak slábi v českém pravopise a samostatné práci slohové, že se za své praxe s takovým ignorantstvím ještě nesešel. A to byly výsledky v jazyku mateřském při dnešních moderních methodách vyučování jazykového. Nemůže býti tedy ani při vyučování němčině jinak. Ozývají se sice tu a tam ojedinělí hlasové, volající po reformě učby cizím jazykům, ale zanikají většinou bez ohlasu. Proč? Protože ony nové metody kladou zvýšené požadavky na zdatnost učitelů dotyčné řeči.

Považuji za správnou jediné onu methodu, která se výsledků do-dělá v době co možná nejkratší. A že správným nemůže býti dnešní gramatikaření ať německé či francouzské nebo jinaké, dá mi každý za pravdu, kdo měl příležitost slyšeti, jak takový absolvent měšťanské ano i střední školy ten který cizí jazyk láme, musí-li jím už mluvit. Nade všechna pravidla mluvnická, psaní zbytečných úloh školních, jimiž se ve skutečnosti neměří vědomostí žáků, nýbrž maří drahý čas, nade všechny překlady z němčiny do češtiny a neúčelnou němčinu čítankovou je mi pro obecnou a měšťanskou školu volný hovor o věcech a dějích z okolí žáků ideálem žádoucího vyučování živým jazykům cizím. Jak pak se učí mluvit malé děti? Proč hovoří děti šlechticů a boháčů v šesti letech věku třemi i čtyřmi jazyky? A proč berou Židé svým dětem české chůvy? Učí se snad žáci Berlitzovou methodou vzdělávání sáhodlouhým pravidlům, od nichž je zase tolik odchylek, že to vlastně ani žádná pravidla nejsou? Ucho musí na cizí jazyk navyknouti, jazyk se musí oblomiti, a proto třeba v jazykové hodině mluvit a zase jenom mluvit. Volný ten hovor musí býti stupni žáků přiměřený a svědomitě připravený. Obsah rozmluv zhuštěný v několika vět bych napsal a žáci by se mu naučili nazpamět. Odpadly by sice parádní úkoly školní, ale žáci by se něčemu naučili.

Máme dnes již volný sloh, volné kreslení, volnou školu, volnou myšlenku, volnou lásku atd., snad bychom ještě snesli volnou němčinu. Když ovládlo pole volné kreslení, shledalo se, že není vyškolených učitelů v tom oboru, a nikdo se nestyděl veřejně i v učitelských časopisech to doznati. Jako houby po dešti rostou kursy kreslířské a učitelé v nich dohánějí, čemu je zapomněli naučit v ústavech. — Má-li se žák naučiti německy, musí uměti německy jeho učitel, neboť slepý nemůže vésti slepého. Že neumějí všichni, kdo na školách obecných i měšťanských němčině vyučují tolik německy, kolik by bylo žádoucí, je obecně známo. Jak tedy rozřešiti tuto kollisi, aby škole vzešel z toho užitek?

Každý ví, že ku zdokonalení všech druhů výroby přispěla dělba práce, která je v každém odvětví průmyslu až do krajnosti provedena. Co si podobného máme sice již na měšťanských školách v soustavě odborných učitelů. Řekne-li se A, ať se řekne i B.

Je nutno, aby byli zřízeni odborní učitelé pro němčinu. Je to nutno v zajmu věci a dobré pověsti české školy. Když to jde v Polské Ostravě, mohlo by to jíti při dobré vůli i jinde. Nemůžeme-li dnes žádat po každém učiteli měšťanské školy, aby uměl dokonale německy, musíme toho neúprosně požadovati po odborném učiteli němčiny. Měl svého času jeden okresní inspektor u Brna jako ředitel působící nápad, aby za učitele němčiny ustanovováni byli na měšťanské školy rodilí Němci s německými studii. Nápad by nebyl zlý, kdyby neměl slabín. Nemůžeme přece na české školy nasaditi si Němci, kteří by nám kazili v národním ohledu mládež; to bychom přišli z louže pod okap!

Potřebujeme českých učitelů, kteří němčinu dokonale ovládají! Ale nynější zkoušky z němčiny pro měšťanské školy nepodávají spolehlivé záruky, že každý, kdo při zkoušce té obstál, také bezvadně německy umí! Ruku na srdce a přiznejme to! Látka zkušební budiž přiměřeně rozšířena a hlavní váha ať se klade na perfektní znalost německé konveršace. Že by výsledky vyučovací potom byly utěšenější než jsou dnes, leží na bíledni. Bude-li zvláštní učitel němčiny vyučovati s vědomím, že němčina se stala jeho hlavním předmětem, kterému se musí výhradně věnovati, že na jeho práci budou upřeny kriticky nejen oči inspektorovy, ale i zrak rodičů, nabude záhy v oboru svém takové rutiny, která podmiňuje zdárné výsledky vyučovací při methodě němčiny volné — konveršacní.

Rodiče — mám na mysli ty neodvislé, kteří dobrovolně a bez nátlaku německých zaměstnavatelů, domácích pánu a pod. děti své do německých škol posílají proto, aby se tam německy naučily — ti rodiče potom uvidí, že i ve škole české se jejich dítě německy přiučí, alespoň více než dnes a že jim nezakrní duševně, jako se stává většině českých dětí ve školách německých. Mnozí rodiče jsou bohužel posud tak nerozumní, že za trochu toho německého papouškování obětují všechno rozumové a mravní vzdělání dítěte.

Nejlepších důkazů o tom, co se z českých dětí často stává ve školách německých, poskytují soudní síně; mám na mysli zvláště německé školy v Brně a jeho předměstích. Vidí-li rodiče zejména v osadách smíšených, že němčina je dnes ještě pořád na českých školách pouhým příštipkem, kterému se vyučuje často z musu a bez opravdového zájmu k věci, a čtou-li v novinách na př. zprávu: V Husovicích se usnesli, aby se němčina stala předmětem nepovinným, okresní školní rada to schválila atd. — to pak nebudí u takových rodičů, o nichž jsem mluvil, důvěry k české škole. Oni nevědí, že nepovinná němčina se renumeruje — obligátní nikoli, — oni soudí: nepovinná němčina to znamená, učí se tomu jaksi až ve druhé řadě, je to věc vedlejší, co pak se tam mohou děti naučit! A dá dítě do školy německé. Co pak znamenají každoroční naše ztráty národní zaviněné německými přelevárnami, ať posoudí každý sám!

Myslím, že uvedený návrh, kdyby se za pravý konec chytil, byl by s to, aby mnoho dětí převedl ze škol německých do českých. Věc je samozřejmá a přece se o ní tak málo jedná. Byl bych rád, kdyby tyto řádky daly alespoň podnět, aby se o akutní otázce této vyměnily názory, aby se věci prospělo.

Řed. JOS. M. KADLČÁK.

Internát anebo externát.

Příspěvek k otázce výchovy hluchoněmých.

Výchova hluchoněmých jest z otázek, jichž správné rozluštění netoliko blaha jednotlivce se dotýká, nýbrž i pro veškerenstvo má význam velikého dosahu jak po stránce mravně-společenské, tak i v ohledu hospodářském.

Správně-li se rozluští otázka výchovy hluchoněmých, získáme v nich užitečné členy spořádané rodiny, jež vlastní činností plodnou poctivě sebe vyživí, ba i svým bližním stanou se prospěšnými, aniž by se nepoměrně zatížilo zemské hospodářství. Nesprávně-li se řeší tato nesnadná otázka, porostou vydání zemí tím způsobená do závratné výše a přece jenom nepatrná menšina bude účastna štěstí řádné výchovy, kdežto většina sama sobě, čiré náhodě ponechána z velké části rozmnoží řady oněch ubožáků, z nichž na konec vyrostou veřejnému blahu nebezpeční škůdlové, nešťastníci, jichž náležitě opatření nové vyžaduje náklady převeliké.

Což divu tedy, že výchovou hluchoněmých netoliko učitelé z povolání, nýbrž i příslušníci jiných stavů se zabývají, ba že i správcové země bedlivou jí věnují pozornost cesty hledající, jež by nejlépe k cíli vedly. A tak i sněm zemský každoročně zřetel obrací k výchově hluchoněmých netoliko po stránce hospodářské, patřičný náklad na ústavy povoluje, nýbrž i po stránce výchovné ku správnému řešení této otázky přihlíží.

Tohož důkazem je sněmovní jednání m. r., kdy v II. zasedání XI. období zpravodaj škol odboru sněmovního — pisatel této úvahy — obrátil zřetel sněmu k výchově hluchoněmých zvláštním návrhem zemským sněmem schváleným, jímž uloženo zem. výboru, aby konal patřičná šetření, zdaž po stránce finanční i vychovatelské nebylo by na čase změnití dosavadní soustavu internátní v soustavu externátní, po případě smíšenou v ten způsob, že by děti hluchoněmé byly vychovávány ve zvláštních ústavech, ale chovanty i chovanci snad jen vyšších ročníků byli dávání do rodin a tím s'ali se účastni výchovy rodinné.

Návrh tento byl od všech členů s neobyčejným souhlasem schválen a zem. výbor také skutečně již zahájil patřičné jednání v ten způsob, že vyzval znalce, aby svá odborná dobrozdání mu předložili.

Je nepochybné, že v nejbližší době bude o věci rozhodováno a na dobu nedozírnou určena soustava pro výchovu hluchoněmých, tudíž na čase je, aby též učitelstvo a širší veřejnost, pokud zájem na věci má, povšimnuli si otázky a spolupůsobili, aby konečné rozluštění vyhovovalo v každém směru.

K vůli správné informaci, oč vlastně běží, uvedu z mnohých mínění názor ředitele Schella z Lipníka, kterýž v otázce výchovy hluchoněmých u nás právem za jednoho z nejlepších znalců se všeobecně považuje. Jmenovaný v dobrozdání zem. výboru podaném podává

nástin vývoje a nynější stav otázky, načež dokazuje, že návrh posl. Kadlčáka je netoliko časový, ale i účelný a doporučuje se v každém ohledu.

Ředitel Schell praví:

Původní výchovavací způsob dítek hluchoněmých byly internáty. Než veliký náklad, jakého ku zřízení a udržování internátů bylo již v prvních dobách zapotřebí, naproti tomu ale skrovný počet dítek, jimž poskytnouti mohly přiměřené výchovy, nutil záhy k pokusům umožniti většímu počtu těchto dítek žádoucí výchovy. Tak vznikly v první polovici minulého století ústavy smíšené či internoexterní a školy pro dítky hluchoněmé či čisté externáty. Docílené výchovavací výsledky nových forem ústavů pro hluchoněmé ukázaly se nejen po stránce paedagogicko-didaktické, ale i finanční výhodnější proti zastaralému způsobu výchovy interní, která svou uzavřeností vyhovuje více dítkám duševně nebo tělesně chorým.

Zkušenosti tyto měly v zápětí, že již v uplynulém století mnohé ústavy interní proměněny byly v ústavy smíšené, kdež toliko dítkám nižších ročníků poskytováno bylo mimo školní vyučování úplného zaopatření, kdežto dítky ročníků vyšších svěřovány ku opatrování vhodným rodinám, odkud pouze ku školnímu vyučování do ústavu docházely — nebo v ústavy externí, v nichž děti po celou dobu školní výchovy bydlely v rodinách požívající tam úplného zaopatření, docházejíce do ústavu pouze ku školnímu vyučování, tak jako dítky slyšící chodí do obecné školy.

Té doby v říši německé, kdež vzdělání hluchoněmých je asi na stupni nejvyšším, je pro hluchoněmé dítky 40·5 proc. internátů, 46·5 proc. externátů a 13 proc. ústavů smíšených — s 3509 žáky požívajícími úplného zaopatření a s 3844 žáky docházejícími do ústavu pouze ku školnímu vyučování.

Ze států německých nejvíce vyniká Prusko, které má ze 47 ústavů pro hluchoněmé 27 ústavů externích, 11 ústavů smíšených a pouze 9 ústavů interních. Jak patrně ze statistických zpráv ústavu pro hluchoněmé v Německu, vydaných ředitelem Radomskim v Poznani, zřizovány jsou externáty s osmiletou školní návštěvou pro různý počet žáků tak jako školy obecné a v místech venkovských, městských i velkoměstských. V Lingenhorstu (ve Vestfalsku) s 500 obyvatelů zřízen je externát pro 94 žáků, ve Weissenfelsu (Sasko) s 33 tisíci obyvatelů pro 60 žáků, v Kolíně nad Rýnem se 470 tisíci obyvatelů pro 90 žáků atd.

Z ostatních evropských států má Anglie 67 proc. externátů a 4 proc. ústavů smíšených, Norsko má výhradně ústavy externí a smíšené, Rusko 61 proc. externátů, Rakousko-Uhersko 33 proc. externátů a 10 proc. ústavů smíšených. U nás však na Moravě a v Čechách nestává ani externátů ani ústavů smíšených.

Abychom úplně nestranně posouditi mohli jasné i stinné stránky hlavně internátů, věrujme pozornost vlastnostem i výtkám, jež těmto způsobům výchovy bývají činěny.

Účelem výchovavacích ústavů pro hluchoněmé jest pečovati o mravní a náboženskou výchovu a vyučování vzdělání schopných dítek, obého pohlaví, v předmětech školy obecné, pokud hluchoněmým dítkám mohou býti přístupny.

Ideálem interní výchovy je způsob, který by se co nejvíce přibližoval výchově rodinné. V čelo internátu postaven je ředitel, jako zástupce otce rodiny. Jemu propůjčena bývá největší moc v ústavě jak po stránce hospodářské tak i vychovatelské a vyučovatelské. S ředitelem ústav zkvétá i zaniká. Na něm především záleží, aby vady, kterých nelze internátům nikdy upříti, byly mírněny a seč možno odstraněny. Má-li všeho toho dosaženo býti, žádoucno, by ředitel byl osobou v pravdě intelligentní, morálně bezúhonnou a paedagogickým veleduchem, který dovede nejen vychovávat, ale i veškeré osoby sobě podřízené udržovat ve vzájemné shodě směřující ku dosažení výchovavacího cíle ústavu vytknutého. Běda, nedostává-li se řediteli žádoucích vlastností. Pak nedostatky jeho a vady mají dalekosáhlé následky. Zkušenosti to dokazují, že mnoho let zapotřebí, by to, co jeden ředitel v ústavě zvrátil v krátké době, druhý dovedl opět napravit. Jest zřejmo, že nalézt vhodnou osobu ku řízení ústavu není snadné. Ideálem takového vůdčího paedagoga byl Diesterweg, který právem mohl říci: Moji svěřenci nebydlí u mne, ale já u nich.

Není ovšem snadnějším nalézt takových otců rodin, jimž s úplnou bezpečností mohly by svěřeny býti děti externátů. Leč nehledíc k tomu, že život rodinný více podléhá veřejné kritice než život v internátech, vynikají přece externáty nad internáty tím, že při výchově spolupůsobí též matka. Internáty německé mívají zpravidla zástupkyni její v osobě ředitelovy paní, naše internáty jí však postrádají. Jak důležitý jest její vliv při ústavní výchově, vysvítá ze slov vynikajícího učitele a ředitele ústavu hluchoněmých ve Frankfurtě, J. Vattra: „Osoba zástupkyně matky v ústavní výchově jest velmi důležitá zvláště pokud se dozoru týká nad dětmi. Ač tohoto přímo se nesúčastňuje, přece pečuje o tělesné potřeby dětí ať zdravých, ať nemocných, a jsou často s nimi a s dozírajícími osobami ve styku, působí zvláště blahodárně na mravy a chování veškerých chovanců.“

Při výchově externích žáků v rodinách i v tom případě, kdy hlava rodiny většinu dne meškati musí za svým povoláním mimo dům, zůstávají děti hluchoněmé ještě pod dozorem matky. Za to v ústavech s větším počtem chovanců při rozsáhlé agendě s řízením jich spojené není často řediteli ani možno věnovati chovancům větší pozornost. Proto hlavní výchovavací úkol v době mimoškolní připadá tam dozírajícím učitelům, dozorcům a dozorkyním. Pokud učitelů se týká shledáváme se s podobnými překážkami jako u ředitelů

Dozírajícímu učiteli podléhají veškerí chovanci ústavu i s jejich dozorcí. On má je všude, kdekoli jsou porůznu zaměstnáni, sledovat, nad jejich chováním bdíti, po případě zábav i práce s nimi se účastniti, je vždy poučovati a k dobrému vésti, dozorcům pokyny dávat, jak s dětmi mají zacházeti a konečně před večerí při opakování a přípravě na budoucí školní vyučování jim nápomocen býti. To vše konati má dozírající učitel obyčejně až po neobyčejně namáhavém školním vyučování, jsa takto nepřetržitě zaměstnán od 1/27. hod. ranní až do 1/29. hodiny večerní, tedy 14 hodin. Byť tato dozorcí služba konána byla střídavě a v prázdné dni všední neb sváteční byla méně napínavá, přece náleží k nejtrpčím povinnostem učitelovým, neboť při nejsvědomitějším jejím konání nelze povinnosti ty náležitě plniti. K tomu ještě přispívá to, že učitel každého dne při

dozoru se střídají. Byloť proto jen přirozeným důsledkem, že v německých internátech dozor učitelů buď omezili jen na opakovací hodiny, buď jej zrušili a místo nich přikázali dozor nejmladším učitelům, kteří výhradně věnovati se musí dozoru v době mimoškolní, za to ale vyučování jsou buď úplně nebo až na malý počet hodin sprostěni. Aby stále v ústavě mohli býti přítomni, dostávají za to byt i celé zaopatření. Takto zařízený způsob dozoru jest účelnější zvláště tím, že dozírající učitel v době mimoškolní, jak velmi žádoucí jest, pěstovati může s dětmi prakticky řeč hláskovou, čehož u nás po učitelškolním vyučováním znaveném, těžko lze žádati.

Tak největší část doby mimoškolní svěřeny jsou děti dozorcům a dozorkyním. Než i na ně připadá po 25, časem i po 50 chovancích. Že ani tento počet není snadno ovládati, neb dokonce na ně vychovatelsky působiti, jest zřejmo. Tím se pak stává, že i dozorců soustřeďují svou činnost jen na udržení kázně. Ostatně o jejich paedagogickém vlivu sotva možno mluvíti, když pro své povolání nemají jiné způsobilosti, než že jsou vysloužilými vojáky a řemeslníky, dozorkyně, že se naučily šítí. Nelnou-li přirozeným zájmem k výchově dětí, neb nejsou-li dokonce úplně zachovalí, pak nelze se diviti, že v internátech dosti často přichází k neočekávaným zjevům zvrácené výchovy.

Příčina vyskytujících se vad ústavní výchovy spočívá také v tom, že v ústavě zaměstnáno bývá různých osob, s nimiž děti více nebo méně se stýkají. Účel výchovy toho zajisté žádá, by všechny tyto osoby předcházely dětem vždy dobrým příkladem. Je-li příklad při výchově velmi důležitým prostředkem, jest jím pro děti hluchoněmé a v ústavě uzavřených tím více. Zkušenostmi dokázáno, že zvláště špatný příklad šíří v nich zhoubu s neobyčejnou rychlostí, a v krátké době že jediná osoba zničí to, co mnoho učitelů pracně ve školním vyučování vybudovalo.

Zdárny postup ústavní výchovy ruší často nesjednocenost, ba i vzájemná nevraživost osob v ústavě zaměstnaných, jež tím snadněji propuká, čím nesnadnější je výběr jejich. Stává se také, že tato sjednocenost jest jenom záclonou, za kterou skrývá se tím větší úskok, pokrytectví, ziskovost a podvod, které otravují nejen chovance, ale i celý ústavní život. Proto již Komenský výchovu v internátech zavrhoval. Ředitel ústavu pro hluchoněmé v Osnabrücku praví: „Odhaliti všechna mravní nebezpečí a jim v internátě předejiti, jest mnohem hůře než u žáků externích.“ V malých internátech a jsou-li všechny osoby v ústavě upřímným zájmem ku výchově hluchoněmých prodchnuty, se podobné vlastnosti řídkěji vyskytují. I v rodinách sotva bychom našli zmíněné vlastnosti v takové míře, jak jich naléztí můžeme v internátech. Ziskovost, která se někdy vyskytuje v tom, že rodiče svěřeným hluchoněmým dětem neposkytují náležité stravy, nebo že jich příliš využívají ku svým pracím, jeví se i v ústavě interních vykořisťováním dětí od dozorců pro svůj zisk a pohodlí.

Aby zabráněno bylo při výchově externí podobným vadám, vyhledávají ředitel a učitelé řádné rodiny buď s malým počtem dětí, nebo bez nich, jimž děti za přiměřený poplatek se svěřují. Každému učiteli přiděluje se ku dozoru několik těchto dětí, za nimiž častěji

docházeti je povinen, přesvědčiti se o jejich stavu a poučiti rodiče, jak mají s nimi zacházeti. Rodiče vychovávají hluchoněmé se svými dětmi, pečující o celé jejich zaopatření. Obyčejně umísťují se děti do řádných rodin z nižších tříd, z jakých obyčejně sami pocházejí, které hlavně řemeslem se zaměstnávají. Způsob života těchto rodin jest pro výchovu hluchoněmých, jež podobný život také očekává, nejvhodnějším.

Byť bychom připustili musili, že způsobnost takových rodin pro výchovu není vždy bezvadná, přece doznati musíme, že prostředí, v němž externí žáci žijí, je přece pro výchovu vhodnější než v internátě. Ostatně vyskytnou-li se vady, trpí jimi na čas jen 2—3 žáci hluchoněmí, kdežto v internátě trpí vadami celé desítky neb sta chovanců, a to někdy po celou řadu let.

V některých menších osadách z počátku po založení externátu nebude snad dosti vhodných rodin. Leč při postupném rozšiřování externátu, jak zkušenosti dokazují, přibývá v rodinách zájmů i schopností pro výchovu hluchoněmých, tak že v několika letech nastává též žádoucí výběr.

Nejvíce vyniká rodinná výchova nad interní přívětivým ovzduším oddanosti a lásky vzájemné všech členů rodiny. Mimo tyto mocně jímá útlou duši dítěte pestrost změn a bohatost výjevů života i společenských forem, jež stále před očima dítěte se střídají, nezůstávajíce bez vychovavacího vlivu. Naproti tomu pozorujeme v internátech jednotvárnost, strojenost a chlad. Již celé vnitřní zařízení rozsáhlé budovy, zejména veliké místnosti, dlouhé chodby a jednotvárnost úpravy jejich budí nejen v dítěti, ale i v dospělém stísněnost a nepříznivý dojem. Dítě přišlo z malé, útulné domácnosti, kde život měnil se jako v kaleidoskopu, zatím v ústavě omezuje se veškero žití na malou plochu ohraničenou vysokými zdmi a různými pravidly. Nastává pro ně „klášterní“ život, uzavřený poznání skutečného života a společenských požadavků, pohybující se v stejných kolejích, mechanicky dle jedné šablony.

Jednostranný denní pořádek a celý život v ústavě má pak v zápleť jednostranné výchování, jehož následky sám chovanec jednou musí odpykati. Tím se vysvětluje, proč chovanci internátů bývají tak nesamostatní, těžkopádní, neomalení, zamklí a pokud společenského života se týká tak naivní.

Pravidelnost a jednotvárnost ústavního života svádí snadno k bezduchému mechanismu. To lze pozorovati nejen na chovancích, ale i na dozorcích a dozorkyních, kteří často k různým zjevům ze života svěřených dětí úplně netečně se chovají, dbajíce více o plnění litery domácího řádu a své pohodlí než o skutečné potřeby svěřených dětí, jimž teprve tehdy věnují náležitou pozornost, když mají za to, že jsou ředitelem nebo dozírajícím učitelem pozorováni. Místo přirozené lásky, jež rodinnou výchovu proniká a dodává vychovavacím prostředkům zvýšeného účinku, takže hravě a bezděčně dosahují rodiče žádoucího výsledku, nalézáme v internátě strojenost, která tuhou kázní snaží se vychovavacího cíle dosáhnouti. Takový způsob výchovy nezaručuje však zdárných výsledků. Naproti tomu jsou příklady, že blahodárný vliv rodiny zůstal po celý život hluchoněmému směrodatným a pravým požehnáním.

Zatím co v rodině ponechává se volný rozvoj individuality žákovy, v internátě se obyčejně tlumí. V rodině děti žijíce pozorují stále kolem sebe život jaký skutečně je a jakým jednou žítí budou, jsou zároveň bezděky proň vychovávány. Stýkajíce se zároveň se slyšícími, jsou stále ponoukány ku duševní činnosti; tím tříbí se jejich mysl a stávají se bystřejšími a živějšími. Výhody, které pozorují na slyšících při užívání hláskové řeči, pobádají je aby se s ní co nejlépe seznámily, aby v ní naučily se mysliti, ji odzírati a v ní se vyjadřovati. Život v ústavě málo podnětu k tomu poskytuje a sebe lepšímu učiteli nepodaří se toho docíliti. Proto učitel hluchoněmých Kruse, který sám byl hluchoněmým od nejtěplejšího mládí, praví: „Doznati musím, že praktickým způsobem v době mimoškolní více jsem se naučil, než mnoholetým theoretickým vyučováním v internátě. V mimoškolním obcování spočívá větší nátlak ku myšlení a vyjadřování se v hláskové řeči, než v sebe lepším methodickém vyučování.“ Internáty naopak hromaděním samých hluchoněmých žáků poskytují větší příležitost ku šíření se pohodlnější, ovšem za to daleko chudší řeči posunkové, která je největší překážkou naučení řeči hláskové. I při nejprísnějším zákazu možno pozorovati, že též ústavní personál užívá aspoň tajně řeči posunkové. Zesnulý nedávno ředitel ústavu hluchoněmých v Berlíně Walther tento zjev pokládá za největší vadu internátů.

Z uvedeného patrně, že žáci externátů dosahují proti interním nejen většího duševního rozvoje, ale i větší znalosti a dovednosti v řeči hláskové.

Pokud mravní výchovy se týká, zdá se býti žák externí svou větší volností více ohrožen. Chovanec internátu ovšem nepoznává tolik mravní porušenosti, jako žák externátu, za to tento, poznav je zároveň i s jejich špatnými následky, je proti nim lépe ozbrojen než žák interní. Než rodiče mimo to dovedou snadněji 2-3 hluchoněmé děti od nákazy uchrániti, než dovedou to dozorcí v internátě, kde při velkém počtu osob mravní zkáza šíří se netušenou měrou, takže internáty v tomto případě dosti často mívají pověst nepěknou.

I sám ředitel ústavu hluchoněmých J. Vatter praví: „Naše ústavy jsou stále více pro vyučování než pro výchovu hluchoněmých. Četné nedostatky chovanců, ať týkají se slušného, ať mravního chování, dlužno hlavně přičísti na účet ústavní výchovy. To zejména platí o velikých internátech. Značná část volné doby chovanců spadá do doby, kdy ponechání jsou úplně vychovatelské dovednosti a dobré vůli dozorců, osob k tomu dosti často nezpůsobilých. A tato temná stránka ústavní výchovy je tím smutnější, že v té době zanedbává se praktické užívání řeči hláskové. Nemožno ubrániti se trpce výčíte, že tito chovanci po stránce řeči žijí dvojím životem, ve škole řečí hláskovou, mimo ni řečí posunkovou. V tom právě spočívá hlavní příčina nezdaru, pokud se pěstování řeči týká.“

Za přednost ústavu interních se pokládá lepší výchova pro pořádek a pravidelnost. Jest pravdou, že velká většina dětí do ústavu přicházejících pochází z chudých rodin, kde často tyto vlastnosti nebývají domovem. Prostředky, jaké zejména malé internáty poskytují, dají se ovšem vhodněji a důsledněji v tomto směru výchovy využítovati. Leč při nepatrném počtu 2-4 dětí v rodině možno toho snadněji docíliti než v internátě.

Ředitel ústavu v Osnabrücku, Zeller, praví ze svých zkušeností, že i tělesně a mravně zpustlí hluchoněmí, pro něž zdál se býti internát způsobilejším, u dobrých rodin docela se polepšili. Paedagogové naší doby pokládají také výchovu v rodinách i pro děti zpustlé za vhodnější, než v uzavřených ústavech. Zkušenosti však také dokazují, že hluchoněmé děti větších internátů, pokud zevnější úpravy i čistoty se týká, jeví často velké nedostatky. Jednotejná úprava jejich šatů, obyčejně bez míry šitých, zajisté nepřispívá ani k ladné úpravě, ani ku vkusu. Naproti tomu můžeme pozorovati, že i děti z nejhudších rodin chodí čistě a vkusně upraveny.

Také po stránce hygienické nelze vždy dáti přednost vnitřnímu zařízení ústavů. Ústavní místnosti bývají sice prostorné, světlé a vzdušné, leč přece ne bez výtek. Hlavní vada jejich spočívá v tom, že musí hostiti v sobě velký počet osob, čímž povstává možnost snadné nákazy různých sdílných chorob, jimiž právě internáty bývají pověstny. K tomu přispívá hlavně nedostatečná péče o čistotu, jež často bývá více na oko než z důvodů hygienických v ústavech pěstována. Příčinou toho bývá obyčejně velký náklad, kterého je ku častému čistění ve velkých internátech zapotřebí.

Zdravotním požadavkem výchovy hluchoněmých jest, aby zvláštní pozornost věnována byla jejich tělesnému vývinu a zdraví. Jsoutě hluchoněmí více nakloněni chorobám než slyšící. Pro ně má zdravé tělo mnohem větší význam, než zásoba různých více theoretických vědomostí. Mimo náležitý pohyb na zdravém vzduchu náleží k výchově hluchoněmých též dobrá výživa. Naše ústavy zasluhují v tomto směru zvláštního uznání, neboť poskytují svým chovancům hojnost výživné stravy, takže velká část našich dětí u svých rodičů požívati musí stravy mnohem skrovnější. Při měsíčním obnosu 32—36 korun za jednoho žáka možno však i v obyčejných rodinách poskytnouti dítěti 7—15 letému slušné stravy a ošetření. Na dozírajících učitelích pak záleží, by opatrovníci hluchoněmých dětí poskytli jim stravy v náležité jakosti i množství.

Pokud řádného čistění celého těla se týká, jelikož v bytech obyčejných rodin vhodného zařízení k tomu nebývá, zařizují se vhodné koupelny pro externí žáky při školní budově. Tím odstraní se nedostatky, jež v tomto směru mají externáty proti internátům.

Shrneme-li na konec všechny důvody pro i proti oběma formám výchovy hluchoněmých, poznáváme, že externí ústavy zasluhují po stránce paedagogicko-didaktické rozhodně přednost, neboť:

1. Naše ústavy jsou zřízeny pro velký počet chovanců, nedovolují, by mimo školní vyučování mohla býti věnována dětem taková péče, jaké zasluhují. Mimo to postrádají ještě takových osob, které pro interní výchovu mají důležitý význam, jako jest zástupkyně matky, zvláštní učitelé pouze ku doзору stanoveni, způsobili dozorcí a dozorkyně. Tím, že hostí velký počet osob, skrývají v sobě nebezpečí nesjednocenosti, mravní i tělesné nákazy.

2. Děti internátů, jsouce odděleny od skutečného běhu života, vychovány jsou strojeně a jednostranně, nemohou tudíž býti vhodně připraveny pro budoucí život. Proti žákům externím jsou vědomostmi

a znalostí společenských poměrů chudší; také v hláskové řeči nedosahují takové dovednosti.

3. Ani po stránce tělesné nezaručují internáty lepších výsledků vychovávacích. Vhodným výběrem rodin, slušnou odměnou za ošetřování dětí hluchoněmých, přísným dozorem učitelů, zařízením koupelen při škole dají se odstraniti nepřístojnosti, kterým by mohly býti dívky v rodinách vystaveny.

Vynikající učitelé hluchoněmých uznávali již v minulém století přednost externátů před internáty. Z přechetných dobrozdání jejich stůjež zde aspoň slova zakladatele moderního vyučování hluchoněmých S. Hilla, který roku 1865 napsal: „Poznav dosti důkladně většinu ústavů pro hluchoněmé v Německu, ve Švýcarsku, Francii a Itálii, musím bez podmínky dáti přednost externátům.“

Ještě větší přednosti než po stránce paedagogické zasluhují externáty z důvodů finančních. Dostačít pro externát totéž zařízení budovy jako pro obecnou školu, tedy pro šestitřídni externát 6 učiren s kabinetem pro učebné pomůcky, tělocvičnou, dvoranou a obvyklými místnostmi vedlejšími (záchody, koupelnou a dřevníkem), dále byt pro ředitele a školníka. Odpadají tudíž tyto obvyklé místnosti v internátě: ložnice, umyvárny, šatny, kaple, místnosti pro pobyt mimoškolní, pracovny, pokoje pro dozorce a služebné, prádelna, suširna, žehlirna, kuchyně, komory a p., celkem nejméně 32 místností, z nichž většina náleží k místnostem v ústavě největším. Rozsáhlejší zařízení internátu vyžaduje nejen většího nákladu zařizovacího a udržovacího, ale i většího počtu personálu. Mimo učitelstvo a školníka (domovníka), stejně i pro externát potřebného, jest v externátě nadbytečným: účetní úředník, 2 dozorcí, 2 dozorkyně, zahradník, ponocný, kuchařka a 5 služek, celkem 13 osob, nehledě ani k výpomocným osobám, jichž v internátě jest zajisté více zapotřebí než v externátě. Mimo větší náklad na služné a požitky těchto osob, třeba míti též na zřeteli, že časem bude pro ně zapotřebí ještě nové položky pro výslužné a podporu ve stáří.

Upravíme-li obnos 264.000 K, za který byl ústav lipnický v r. 1894 úplně zařízen, přiměřeně k nynějším drahotním poměrům o 20 proc. výše, stálo by totéž zařízení ústavů této doby 340.000 K. Počítáme-li na úplné zařízení externátu (školy) 100.000 K, shledáme, že za obnos potřebný ke zbudování ústavu lipnického pro 100 chovanců, mohly by býti pořízeny nejméně tři šestitřídni externáty, každý pro 65 žáků, tedy úhrnem pro 195 žáků externích.

Dle schváleného rozpočtu stálo vydržování ústavu lipnického v r. 1909 -- 136.195 K. Za úplně stejných poměrů a při přiměřeném počtu učitelstva pro šestitřídni externát, tedy 7 učitelských osob, stálo by vydržování 65 externích žáků ročně 53.338 K, takže ušetřilo by se ročně 61.382 K.

Jelikož náboženství a ženským ručním pracím mohli by vyučovati katecheta a industriální učitelka z obecné školy za přiměřenou remuneraci (úhrným obnosem asi 2000 K), ušetřilo by se, jak v přiloženém návrhu označeno, ročně:

I.	1.	na vyučujících osobách	K 2.700
	2.	odpadnutím položky pro účetního úředníka	" 2.540
	3.	" " " dozorce a sloužící	" 5.826
II.	"	" " " služby	" 768
III.	"	" " " požitky personálu	" 3.768
IV.	"	" " " lékaře a výpomoc	" 1.920
V.	"	" " " na výslužbu	" 2.016
VI.	"	" " " pro kostelní potřeby	" 400
VII.		zmenšením položky pro kancelářské a učební potřeby	" 1.200
VIII.	"	" " " na udržování budovy a zahrady	" 10.390
IX.	"	" " " na daně	" 40
X.	"	" " " na režii	" 12.174
XI.	"	" " " na různá vydání	" 17.560
Celkem			K 61.382

Dle rozpočtu vydání pro šestitřídni externát stálo by vydržování 1 externího žáka ročně 822 K, naproti tomu stojí 1 chovanec ústavu lipnického ročně 1362 K, takže za obnos potřebný ku vydržování 100 chovanců ústavu lipnického dalo by se vydržovati téměř 166 žáků externích. Máme-li na mysli též úroky plynoucí ze zařizovacího kapitálu, jest poměr pro externát ještě příznivější.

K rozvaze této vhodno ještě dodati, že stávající ústavy pro hluchoněmé v Lipníku a Ivančicích nedostatkem potřebných místností nevyhovují náležitě svému účelu. Avšak rozšířením těchto ústavů vzrostl by náklad zařizovací ještě více. Poněvadž té doby jeví se naléhavá potřeba zřízení ústavů pro dívky slabomyslné, jimž by naše ústavy lépe vyhovovaly, doporučovalo by se z důvodů finančních tyto ústavy postoupiti ku výchově dítek slabomyslných a zříditi pro dívky hluchoněmé místo nich v různých částech Moravy aspoň 4 externáty, které s novým ústavem valašsko-meziríčským byly by s to poskytnouti vzdělání všem hluchoněmým dítkám školou povinným. Tím by zároveň splněn byl požadavek, který na Moravě stále naléhavějším se stává.

Jaký rozdíl mezi internátem a externátem po stránce finanční se jeví, patrně z následujícího výpočtu:

	V externátě K	V ústavě lipnickém K	Poměrná úspora K
I. Služné:			
1. pro 7 členů sboru, pří- davky na bytné a řemu- nerace pro katechetu a ind. učitelku	21.500	45.755	2.780
2. pro správní osoby (školníka)	1.200	3.740	2.540
3. pro dozorce a služební osoby (služné a přídavky)	—	5.826	5.826
II. Mzdy:			
pro 4 služby	—	768	768
III. Požitky:			
(oděv pro školníka)	152	3.920	3.768
Snáška	22.852	60.009	15.682

	K	K	K
Přenáška	22.852	60.009	15.682
IV. Remunerace: (cestovné stipendium a vý- pomoc)	1.000	2.920	1.920
V. Výslužné	—	2.016	2.016
VI. Kostelní potřeby	—	400	400
VII. Kancelář. a učebné potřeby	1.300	2.500	1.200
VIII. Udržování budovy a zahrady	1.500	11.890	10.390
IX. Daně	26	66	40
X. Náklad režijní: (též podpory chudým žá- kům na léky a ošetřování, na oděv a stravné pro 65 žáků po 38 K měsíčně)	25.900	38.074	12.174
XI. Různá vydání: (na podělování o Mikuláš- ské slavnosti a vánočního stromku, podpora vystou- plým žákům atd.	760	18.320	17.560
Celkem	53.338	136.195	61.382

Tak stručně objasněno, oč běží. Na veřejnosti naší jest, aby věcně a klidně uvážila všechny důvody a pak se rozhodla, na dále na Mo-
ravě internáty nákladné-li mají býti budovány, anebo záměnou sou-
stavy a zavedením externátů-li úkolu s menšími obětmi a jistěji se
nedosáhne, což v době všeobecné tísně finanční zajisté není bez vý-
znamu. A to tím více, anof bychom tímto směrem bez velikých obětí
finančních současně řešili i otázku výchovy slabomyslných, jež také
již odkladu velikého nesnese.

Čekáme odpověď rychlou a určitou: internáty anebo externáty
pro výchovu hluchoněmých?

ANTONÍN DRAŽOVSKÝ.

O cíli výchovy.

V jedné německé učebnici jest povídka nadepsaná: Mnoho lé-
kařů. Obsah jest asi tento: Šibal jakýsi založí se s kýmsi, že v malém
městečku jest sto lékařů. Aby dokázal pravdivost svého tvrzení, po-
sadí se s ovázanou tváří na místě, kudy projde denně mnoho lidí.
Lidé, vidouce jej, táží se na nemoc a radí léky, on pak pečlivě za-
znamenává jejich jména i rady a vyhrá takto při. Podobně i v ny-
nější době lidé mnozí, pozorující společnost a choroby její rozličné,
úsudky o nemoci ať skutečné či domnělé pronášejí. Jedni nemoc tu
za malichernou pokládají a mnoho se jí netrudí, ponechávajíce ji

přirozené léčbě, druzí všude vidouce bacilly a zárodky hrozných nemocí nad uzdravením zoufají. Konečně třetí, pozorující stav současné společnosti, za vážný sice její pokládají, ale ne za zoufalý a ti radí prostředky, jimiž by mohla býti sanace provedena. Jedním z universálních prostředků jest jim výchova. Oni dobře chápou její význam, vědouce předobře, že společnost bude takovou, jakou bude vychována. Vědí i zároveň, že ta strana politická obstojí nad ostatními, která se zmocní výchovy. Odtud ten současný boj o výchovu — o školu.

Společnost současná podobá se lidstvu s konce století patnáctého, kdy hledalo nové cesty do země perel a diamantů. Společnost současná hledá, horečně hledá zemi štěstí, zemi spokojenosti. A do té země má lidstvo, ne-li současné, aspoň budoucí generace dovést výchovu. A jako vůbec vždy ohlíženo po průvodci nejlepším, tak i nyní to má býti průvodce nejlepší — nejlepší výchova. A která bude nejlepší?

Jistě ta, která bude míti nejlepší cíl. Ale tu najíti nebude tak snadno. První otázka, jež se nám namane bude: kam jíti hledat? Kam jinam, odvětví mi kdos, než do dějin, vždyť jest snad pravdou ono přísloví: *Historia magistra vitae*. Lehko se to řekne, ale těžko, velmi těžko hledá, ne snad proto, že by jich bylo málo, ale proto právě, že soustav výchovných nacházíme mnoho a těžko některou z nich za pravou označiti. Komu dáti za pravdu, Řekovi, jenž chce dosíci *kallokagathie*, či praktickému Římanu, jenž syna svého vychovává v hluku *fora*? Máme vychovávat dle Rousseaua lidi přirozené, či jim dáti přípravu pro společenský život? Možno tu říci: tolik výchovných soustav, kolik států, tolik rozličných názorů, kolik filosofů. Tedy obtížno hledati nejen v historii, ale i ve filosofii.

Abychom si hledání usnadnili a omylům pokud možno se vyhnuli, bude dobře, stanovíme-li známky, dle nichž pravou soustavu poznáme.

První známkou pravé soustavy výchovné jest, že jest všelidská, t. j. vztahuje se nejen na bohaté, ale i na chudé, nejen na učené, ale i na prosté. Či nejsou všichni z téhož masa, z téže krve? Nemají všichni směřovati k témuž cíli? Stanovením tohoto požadavku pozbyvají nároků na oprávněnost systémy starých filosofů a pohanských států, jež, neuznávající rovnosti všech lidí, otroctví schvalovaly a nad ně se povznášely.

Druhým znakem dobré soustavy výchovné jest, by byla skutečné mravní ceny, zbudována jsouc na ideách mravnosti. Či máme chtíti, by nový člověk byl vzdělán pouze pro poměry života dle slov Lockeových, když víme, jak často lidé, těmito poměry ovládaní, zcela nemravným způsobem společnost olupují a život v ní ostatním strpčují? Či snad jest přípustný onen materialistický směr vrcholící heslu: *ἔσθιτε, πίνετε, χαίετε!* (Jez, pij, vesel se!) Jistě nepřisvědčíte. A tak bude nám nutno vyloučiti názor hedonistický a eudaimonický, jenžto jest jen poněkud zmírněným egoismem.

Konečně musí býti výchova přiměřená, t. j. taková, by se jí člověk stal způsobilým dosíci svého cíle. Jest tedy odvislá od cíle lidského. Čím vznešenější cíl člověkův, tím vznešenější bude cíl výchovy. Zcela jiný bude cíl její, pohlížíme-li na člověka jako na výše organizované zvíře, jehož jediný konec a cíl jest zde, jísti, píti a dobře se míti, středem a konečným cílem jeho snažení. Zcela jinak budeme

vychovávati člověka, jehož konečným „ideálním“ cílem má být rozplynutí v nicotu — nirvanu — a jinak toho, jenž má svobodnou vůli a rozum má dosáhnouti dosažitelné dokonalosti lidské stanovené zákony jeho Tvůrce.

Od cíle výchovy musíme žádati, by byl skutečně věcné hodnoty. A tu možno říci předem, že mnoho hesel bylo proneseno krásných a lesklých i vábivých, jež se však svou vnitřní cenou podobají mydlinovým bublinkám. Podobá se jim i to klassické a nyní zase moderní heslo: Cílem výchovy budiž harmonické vypěstění sil lidských.

Předně mi napadá myšlenka: A jaká to má být harmonie, v jakém poměru tu mají státí rozličné ty síly vzájemně, která z nich má dáti základ této harmonii? A konečně tato harmonie může být jen relativně dobrá, neboť sil možno užítí k dobru, ale možno jich i zneužítí.

Bude tedy nutno za cíl výchovy postavití nezvratné, jednotné zásady mravní, jimiž každý člověk bez rozdílu má se ve svém životě řídití; musí je tedy znáti a zvykatí si je plnití. Nebude-li takových jednotných zásad v životě uskutečňovaných, pak nutně nastane ve společnosti na jedné straně nemírná ústupnost, na druhé přepjatá pánovitost, na jedné sebeobětování, na druhé egoismus, na jedné čistota, nevinnost, na druhé chlípnost a oplzlost, jak už nyní dosvědčuje současný věk. A zásady tyto musejí býti trvalé, ne každý den jiné, neboť pak by každý nový den přistihoval nás v jiném snažení, hnali bychom sa často za vidinami neuskutečnitelnými.

A kde máme hledati zásady tyto pevné a všem přiměřené a dosažitelné?

Tolstoj v jedné ze svých povídek vypráví o ostrově, na nějž se sběhli lidé ze všech konců světa, by nahledali drahých kamenů; nejedli, nepili, nespali a jen a jen hledali. Jenom jeden z nich nemíjel svých potřeb a když odcházeli, hrábnul rukou v zem a našel kámen dražší všech co byly nalezeny. Mimoděk připadá tu na mysl božský mistr náš, jenž drahý kámen nauky své svěřil církvi, by nejen v životních strastech, v okamžicích rozhodných nám ji připamatovala, ale by i na mysl přiváděla starost o budoucí věk, o generace příští.

Kde pak as nám nauka jeho podá cíl výchovy, po němž pátráme? Z jeho úst zní nám vsťříc slova: „Buďte dokonalí, jako váš Otec, jenž jest v nebesích, dokonalý jest.“ Není-li pak tu dosti určen cíl výchovy? Zní ta slova všem lidem bez rozdílu — jest tedy cíl vše-lidský — jest i vysoké mravní hodnoty, neboť dokonalost žádaná záleží v plnění povinností k Bohu, sobě i bližnímu, jak naznačují přikázání. Těchto vztahů nevyčerpávají zcela novověké systémy. Eudaimonismus se zvrhuje v plytký utilitarismus, altruismus nechává mizeti jedince v celku, materialismus opomíjí duše atp., jediné křesťanství řeší zplna otázku života jedincova i celé společnosti.

Ale současné lidstvo toho nedbá, nedbá věcí k žití nutných, nehledí zákonů životních, nejde mu o budoucnost, nýbrž o časný, chvilkový požitok.

Bude-li někdo čísti toto mé mínění, rozhorlen zvolá: Človče, ty chceš, abychom my, lidé dvacátého století, věřili mrtvým dogma-

tům? A což pokrok? Má duch lidský vzdáti se práce a líně se odvádati klidu?

Nikoli. Dosti bude míti práce, když zcela prozkoumá zákony duševního dění a vývoje, když stanoví přesně prostředky a způsob jich užívání ve výchově, než určí cíl i prostředky vyučování.

Možno tu zcela výchovnou práci srovnati s prací rolníkovou. Rolník odjakživa vzdělává půdu, by mu dala výživu — cíl ten se nemění — ale jak jsou různé prostředky, jimiž toho dosahuje?

Dobrá — řekne někdo — ale on má úplnou volnost ve své činnosti a ty chceš práci vychovatelovu omezovati starými dogmaty! Ovšem že rolníkovi jest v práci ponechávána volnost, ale ne úplná. Nemůže on konati co by chtěl, chce-li dosíci žádoucího cíle. I jeho činnost musí býti řízena a částečně omezována jakýmisi pravidly také neměnitelnými.

Musí totiž seti zrno klíčivé, v určitou dobu roční a do půdy příhodné. Opomene-li se řídití těmito nutnými a neměnitelnými pravidly, nedosáhne cíle.

Takovými pravidly jsou ona „suchá“ a „ustrnulá“ dogmata. A mne tyto názvy přímo vedou k tomu, bych je nazval kameny — mramorem, z něhož díla umělecká tvoří ruka lidská rozumem řízená. A může to u nich býti ruka žebráka Aleše tak dobře, jako krále Ludvíka, tak slabé Anežky jako obra Krištofa, tak prostého rolníka Isidora, jako učeného Augustina — zkrátka ruka lidská. Jak pozorovati, cíl naukou křesťanskou stanovený, jest všem lidem přiměřený a dosažitelný a výchova, jež jej má, nejen oprávněná ale i jediné správná.

Umění, cíl a prostředek výchovy.

Studie od Dr. Jos. A. Opletala.

(Dokončení.)

Vím dobře, že pro tento názor mají mnozí jen uštěpačné „nepřítel svobodného umění“, „zpátečník“, „klerikál“ a jak se zovou všechna ta epitheta, jež dnešní doba metá v tvář každému rozváznému, který „svobodně“ nechce pískati dle její „svobodné píšťalky“, ale takové poznámky nás nesmí zastrašiti nikdy, ba, v tom smyslu jsou nám ctí, my takové pruty měníme ve zlato, kterým se pyšně honosíme, ježto snahy naše jsou veliké, čestné.

Byl, je si toho vědom Dr. Alois Wurm, jenž dobře ví, čím je umění, an píše: „Die Kunst steigert die Spannkraft der Seele, gibt ihr einen mächtigen Aufschwung, macht ihre Empfänglichkeit gross und weit für alles Edle, verleiht ihr das Bewusstsein stolzer Freiheit, giesst in sie eine gehobene Freudigkeit, breitet über sie eine milde, aber nicht erschlaffende Ruhe; alles, was neue kühne Horizonte eröffnet, ungeahnte Welten zu realisieren scheint, übermenschliche Schöpfungen erstehen lässt, alles, was die Seele über die Alltäglich-

keit hinaus steigert. In alledem steckt keine eigentliche innere Sittlichkeit, aber es wird dadurch der Boden für sie gelockert, der Vollzug ihrer Forderungen leicht gemacht. Und damit haben wir das Verhältnis bezeichnet, in dem die Kunst zur Sittlichkeit steht“¹⁾, přece otevřeně zároveň uznává: „Spolky utvořené k ochraně mravnosti podnikly s celou rozhodností křížovou výpravu proti svádění mládeže, jak se činí i pod rouškou umění. Docela oprávněně se snaží zjednatí nápravu poměrů zvláště ve výkladních skříních. S uspokojením můžeme konstatovati, že vždy víc a více vážných mužů ze všech táborů se připojuje k tomu hnutí“²⁾ a jinde podobně.³⁾

Byl si toho vědom velmi zasloužilý muž Otto von Leixners, zakladatel lidového spolku (Volksbund), značně již rozšířeného, jenž založen k tomu cíli, by se chránila mládež před takovými pseudouměleckými jedy.⁴⁾

Byl si toho vědom veliký, již zmíněný historik umění a estetik, Henry Thode, který soudí: „Nemravné věci, ať si jim kdo uděluje jakoukoli umělecko-estetickou gloriolu, máme nejen právo, nýbrž i povinnost zavrhnouti. Pod rouškou umění působí se hrozně dábelky, což nás musí strhnouti do propasti, když se tomu nebráníme s pomocí dobrých duší. A to se jmenuje umění? Já pravím: Ne! Co působí na většinu vzdělaných nemravně, to nemůže býti uměleckým. Díla umělecká, která velebí jistí zapřisáhlí přátelé moderny jako umělecké činy, která však na průměr vzdělaných odporně působí, ať se zavrhnou v důvěře ve vlastní pocit.“⁵⁾

Byl si toho vědom vrchní zemský soudní rada Marx z Kolína, jenž píše: „Es liegt, abgesehen von allem anderen, die Gefahr sehr nahe, dass man wegen der Behandlung der einschlagenden Fragen vom Standpunkte des Christen aus, von den Gegnern als Mucker, Dunkelmann, Rückschrittler, Kunstbanause und in ähnlicher Weise bezeichnet wird. Dennoch darf am allerwenigsten der Rücksichtnahme auf diesen Umstand uns davon abhalten!“⁶⁾

Byli a jsou si toho vědomi četní muži spolku „Volksbund“ se sídlem v Berlíně k potírání veřejné nemravnosti slovem i obrazem, i uměleckými prohlášenými.

Byli a jsou si toho vědomi členové muži mezinárodního spolku mnichovského k potlačení veřejné nemravnosti, kteří podali stížnost proti t. zv. aktfotografiím, jež se pod rouškou umění šíří, ke státnímu ministerstvu vnitra, státnímu ministerstvu kultu a školních záležitostí, ke vládě horních Bavor a ke královskému policejnímu ředitelství ve Mnichově. Vizme jména na stížnosti podepsaných, ježto se nám zde jedná o úsudek rozvážných mužů: Dr. v. Bechmann, říšský

¹⁾ Dílo cit. strana 11.

²⁾ Moral und bildende Kunst München 1909, strana 71.

³⁾ Viz Dr. Wurm, strana 39.

⁴⁾ Viz Kultur 1906, strana 446, následující; Otto von Leixner dí tak ve své brožůře „In Sachen des Volksbundes“ Lipsko 1905, sklad, knihkup. Felix Dietrich.

⁵⁾ Cit. v Kultur 1906, strana 449, ve článku Ludv. Galla.

⁶⁾ Der Kampf gegen die öffentliche Unsittlichkeit Freiburg im Br. (Einleit. str. 1.) von Marx, Oberlandesgerichtsrat.

rada, professor universitní, člen akademie věd; Dr. svob. pán v. Soden-Fraunhofen, říšský rada; Fritz v. Miller, professor umělecké průmyslové školy; Dr. G. v. Mayr, universitní professor, císařský státní místosekretář; Dr. G. v. Orterer, vrchní studijní rada; Dr. F. v. Thiersch, rektor techniky, professor na akademii výtvarných umění; professor Georg v. Hauberisser, čestný člen akademie výtvarných umění; professor Leo Samberger, čestný člen akademie výtvarných umění; professor Dr. A. von Hildebrand, sochař; professor Holmberg, ředitel Nové Obrazárny, čestný člen akademie výtvarných umění; professor Dr. Fr. v. Reber, ředitel Staré Obrazárny, čestný člen akademie výtvarných umění; professor Dr. A. Furtwängler, ředitel glyptotheky, člen akademie věd; professor Dr. Th. Lipps, člen akademie věd; Dr. Joh. Ranke, člen akademie věd; professor Dr. H. Ranke, tajný dvorní rada, předseda lékařského komitétu; professor Dr. v. Angerer, tajný vrchní lékařský, ředitel chirurgické kliniky; professor Dr. v. Bauer, vrchní lékařský rada, ředitel nemocnice; prof. Dr. J. v. Winckel, tajný rada, vrchní lékařský rada, ředitel universitní ženské kliniky; prof. Dr. M. Gruber, vrchní lékařský rada, předseda hygienického ústavu; prof. Dr. Kraepelin, dvorní rada, ředitel psychiatrické kliniky; Dr. Wolfinger, dvorní rada, praktický lékař; prof. Dr. Fr. Müller, předseda druhé lékařské kliniky; ředitel Reisingeriana; prof. Dr. J. Rückert, první konservator anatomického ústavu, člen akademie věd; Dr. Jos. Werrner, praktický lékař; prof. Geb. Fugel, historický malíř; prof. M. Feuerstein; prof. na akademii výtvarných umění; Schuhmacher, historický malíř; K. Schleichner, umělecký malíř; Fr. Kunz, umělecký malíř; svob. pán v. Pechmann; ředitel bavorské obchodní banky; Gustav Hohe, tajný rada justiční, vrchní zemský soudní rada.

Jsou tito muži pruderisté?

Právem dí Dr. Wurm: „Proti umělcům světového jména jako Hauberisser, Thiersch, Hildebrand, Samberger, všichni to ředitelé našich sbírek, proti našim prvním lékařům, právníkům jako Bechmann, psychologům a esthetikům jako Lipps, se nikdo tak snadno neodvážá vytýkati pruderii.“¹⁾ A ti muži pronesli své mínění proti pseudoumění otravnému!

Byl si toho vědom bavorský ministr kultu a vyučování, který nařídil rektorům středních škol, aby bedlivě dbali, zda v obchodech, kde studující kupují, jsou nemravné reprodukce a otravná díla literární; v tom případě má býti přísně zakázáno žákům v takových obchodech kupovati!²⁾

Byly a jsou si toho vědomy mnohé university německé, které každému studujícímu při vstupu na universitu podají spisek, jednající o ceně řádného života mravního. Tak je tomu i na universitě berlínské, kde je obsahem řečeného spisku přednáška profesora fyziologie na universitě v Lausanne Dra. A. Herzena „Wissenschaft und Sittlichkeit“ s předmluvou profesora A. Harnacka a Frant. Brentana!³⁾

¹⁾ Dr. Wurm, cit. strana 78 . 80.

²⁾ Dr. Wurm, viz strana 86, následující.

³⁾ Cf. tamtéž, strana 7.

Byli a jsou si toho vědomi muži, kteří zavedli o tom projednání na mnohých sněmech německých již r. 1906. Byli a jsou si toho vědomi muži, původci říšského zákona „Lex Heinze“ zvaného v Německu z r. 1900¹⁾ k ochraně mravnosti, který došel souhlasu i liberálních a svobodomyšlných stran!

Byli a jsou si toho vědomi muži přímo při umění, jichž výroky pro jejich význam a důležitost podám:

Universitní professor Dr. J. Volkelt: „Velmi smutnou je pravda, že je hlavně ve vypravovací a dramatické literatuře mnoho talentů, kteří si ani dost málo nedělají svědomí z toho, že hyzdí, znečišťují duše, svádí k bezuzdné vášni, tupí čistotu srdce jako bláznovství, odpoutávají všechny svazky dobra, hlásají mládeži právo na zvířecí činy. Je tomu, jakoby těmto spisovatelům vymizel naprosto cit zodpovědnosti z jejich vlastních činů a vědomí příslušenství ke kultuře. Jsem přesvědčen, že škody způsobené vývoji umění zákazy policejními, jsou-li někdy pošetilé, docela zmizí v poměru k obrovskému zpustošení mravnímu, které zaviňují pravé záplavy literárních plodů, v nichž vládne duch k ničemu neúčinný, ale které se přece chtějí počítati k umění!“²⁾

Gebhard Fugel, professor na umělecké akademii ve Mnichově: „Ve přítomném vždy palčivějším boji proti rozšiřování nemravných obrazů, snad je dovoleno promluvit také výtvarnému umělci . . . . Mnohé obrazy prozrazují ne uměleckou, nýbrž přímo nemravnou tendenci . . . Ostatně nechápu, proč mají býti zákonem dovolena nemravná zobrazení, pohlíželi-li se na ně jen jako na umění a zakázána při opačném hledisku . . . Zde by dle mého mínění neměli býti považováni za znalce umělci, nýbrž rodiče a učitelé, jakož i každý slušný a mravního citu člověk, ať je kteréhokoli stavu. Kéž by se již zaměřilo tomu nepoctivému: „Jen pro umělce!“³⁾

Professor Dr. Hans Thoma, „ein so allseitig, verehrter, feinsinniger Künstler und Mensch“, jak praví Dr. Marx, a jak souhlasí Dr. Wurm slovy: „ein allerseits anerkannter, hochangesehener deutscher Künstler“⁴⁾, Dr. Hans Thoma, který sám o sobě praví: „Ich war nie ein Tugendbold, denn ich habe über die Fehler anderer immer recht milde geurteilt, aber ich war nie so lasterhaft, dass ich nicht die Reinheit, Herzensgüte und wie alle Tugenden heissen, an anderen

¹⁾ Srovnej tamtéž, strana 28—41. Zákon ten se také provádí. Mezi jinými příklady je v cit. spisku označen případ, kde autor jistého díla odsouzen říšským soudem k pokutě 1000 M pro nemravný obsah, ač v první instanci byl osvobozen. Na „umění“ malířské, sochařské se rovněž zákon ten aplikuje. Kromě toho bylo zakázáno i šíření a napodobení jistých obrazů dokonce i Michelangela, Tiziana, Quido Reni, P. Veronese, ježto se reprodukce uchýlily od originálu a tím vypočteny na probouzení vášně.

²⁾ Srovnej tamtéž, strana 51—62.

³⁾ Totéž dí Wurm, dílo cit. strana 75, a umělec primi pili Hans Thomas (viz Dr. Wurm cit. strana 76). Hans Thomas dokonce praví, že „tázati se umělce v boji za mravnost jako znalce o rozhodnutí při nějakém obraze je „den Bock zum Gärtner machen.“

⁴⁾ Dr. Wurm, strana 77.

höflichst hätte bewundern können“¹⁾ tento Dr. Hans Thoma z Karlsruhe dí:

„Je v zájmu svobody umění, by se konečně ustalo mluvit o souvislosti v umění s nemravností. Umělec musí rozumět mravům života národního . . . Stud je a zůstane přirozenou ochranou proti výstřelkům bezuzdné moci naší přirozenosti. Zboření veřejného studu je těžkým proviněním, vždyť právě tento stud šlechtí přirozený pochod, stud nenechá to zvířecí klesnouti k takové nízkosti, jež se pak u člověka jeví tak, že musíme závidět nevinným zvířatům . . . Představa lidského těla bude musiti zůstat zvláště pro plastiku nejvyšším úkolem . . ., ale často se zdá, že odvolání se na nejvyšší v umění, na nahotu, chce zakrýt jistou chudost v umělecké koncesi. . . Všude na stavbách, nádobách, talířích, urnách, hodinách, studních lepiti nahá těla žen, daleko nemohu uznati za zvláštní vývoj umělecký. Mravně vážný sochař nepovažuje těla lidského za hříčku k ozdobě a divák ušlechtilého obrazu uměleckého nahé lidské postavy nebude pochybovati, že je dílo dílem ryze uměleckého smyslu . . . Umění samo může a má býti vychovatelem k vyšší mravnosti . . . Když umělci a přátelé umění zde nezůstanou pozadu, ale spolupůsobí k pomoci, kde se právě jedná o otravu naší mládeže, našeho života národního, tím umění jen může získati a teprve se může odvolávati, že cítí a spolupůsobí k ušlechtní naší kultury německé . . .“²⁾

Ferd. v. Miller, říšský rada a professor na mnichovské akademii: „Nade vší pochybnost sesuroví velmi naše mládež jistými uměleckými a literárními plody . . . Smyslnost je člověku vrozena, ale musí býti držena na uzdě náboženstvím, výchovou, vzděláním a zákonem, aby nepůsobila otravně na ducha a práci, rozkladně na rodinu i stát. Nebojím se, že přítomné hnutí uškodí umění. Kdyby bylo proti skutečnému umění, pak bychom se dovedli energicky proti němu postavit nejen my umělci, nýbrž všichni, kteří pravé umění znají a si ho váží.“

A Ed. v. Hartmann, filosof „des Unbewussten“, ač začíná ve svém díle „Aesthetik“ stať: „Paedagogik, Sittenpolizei und Kunst“ slovy: „Všeobecně se má ponechati esthetickému úsudku umělcovu a obecnstvu plná svoboda, bez níž nemůže umění dosíci svého vrcholu, a mravní posudek, krásnu cizí, je nejméně povolán obmezovati tuto svobodu“, dí bezprostředně za tím:

„Výjimku dlužno připustiti, kde se jedná o vychovatelské ohledy, o výchovu mládeže, národa. Daleko mládeže mají býti umělecká díla, která přinášejí s sebou změnění mravního úsudku, třeba i jsou estheticky oprávněná, ale tak utvořená, že mohou v nezralém publiku vzbuditi mimoesthetické, nemravné pocity. Úkolem mravní policie je, díla umělecky a přirozeně krásná trpěti jen na těch místech a v té době, kde je postaráno o zamezení zneužití a zabrániti bezuzdné, veřejné vystavování a rozšíření. V tom není obmezení umění a jeho svobody, nýbrž jen obmezení nepatřičné prostituce umění a jeho zne-

¹⁾ Cituje Dr. Wurm, strana 77.

²⁾ Týž hájí tohoto přesvědčení svého i v řeči své proslovené v 1 komoře poslanecké v Badenu. Srovnej i Dr. Wurm o něm strana 75. následující v díle cit.

užití. Právě tak, jako nesmí se trpěti veřejně vystavené studie podle nahých modelů, nesmí se ani trpěti vyvěšování reprodukcí jistých uznaných děl uměleckých ve výkladních skříních. Kdo se chce zabývatí takovými studii, ať jde do zavřených místností. Obchodnická spekulace stále volívá zvláště nejhorší věci a mimoestetická dráždidla pocitová a smyslová pod estetickou rouškou k předmětu kořisti a proti tomu nelze býti dost přísnými. Ti, kterým se vážně jedná o důstojnost a ryzost umění, nespátří v tom nikdy obmezení svobody umělecké, nýbrž jen ti, jimž je hlavní zásadou bezpodmínečná individuální svoboda se svobodou vykořisťování surové zkaženosti a hlouposti druhých.“

Ó ano, „to je sladký, znenáhla účinkující jed!“²⁾

Ostatně totéž vyplývá z estetických zásad Palackého, Šafaříka, Jungmanna. Proto: „Möge die christliche Welt sich zum Kampfe gegen dies hässliche und üble Dünste verbreitende Ungeheuer auffaffen! Möge sie aber auch die lebenerhöhenden Werte der Kunst innerlich schätzen und ausnutzen!“, kéž povstane rozhodně a energicky k boji křesťanský svět proti této obludě, šířící ošklivé a záhubné výpary. Kéž však si také vnitřně váží a využítkuje žití zvyšujících předností umění!, volám závěrem těchto výroků.

„Tod dem Schmutz, aber eine Bahn frei für die echte Kunst!“²⁾

Zdrželi jsme se déle trochu při pojmu umění a poměru jeho ke mravnosti. Je toho třeba, poněvadž od toho odvisí rozřešení naší otázky. Nyni nám nebude těžko na ni odpověděti. Učiníme tak zkrátka, jako konklusí, plynoucí z předeslaného.

Že umění nenahradí náboženství a že tudíž nemůže býti hlavním vodítkem výchovy, tím méně cílem výchovy, praví nám sám Masaryk, což ovšem není těžko uznati člověku jen trochu myslícímu. Professor T. G. Masaryk uvedl mínění, na počátku této statě podané, vyvrací je hned slovy: „Že umění zachrání společnost, je rovněž nesprávně; podobně jako vědecký aristokratismus, tak i jemný estetický požitek umělecký nedovede tíhu života učiniti snesitelnou. Tvořící umělec, jmenovitě velký umělec nevyjadřuje jistě nic jiného než zakladatel náboženství; ale viděti nebo vyslechnouti umělecké dílo nenahradí cítění všeobecného náboženského obsahu. Velmi špatně zná život, kdo se domnívá, že světovou záhadu možno z hlavy a ze srdce odkoncertovati; umění může býti vždycky ve službách náboženství, nahraditi je nedovede nikdy.“³⁾

Ač je i v tomto výroku p. profesora kontradikce a mylný názor v myšlence, že tvořící umělec nevyjadřuje jistě nic jiného, než

¹⁾ Dr. Wurm, strana 89.

²⁾ Srovnej strana 108, Dr. Wurm.

³⁾ Sebevražda, strana 333.

zakladatel náboženství¹⁾, přece ostatní myšlenky řádně poukazují jak na sílu náboženství, tak na nedostatečnost umění, by náboženství mohlo nahraditi. Jsem jist: jaký by to byl křik, kdyby se dbalo docela důsledně slov „umění může býti ve službách náboženství, nahraditi je nedovede nikdy!“ A přece, uznává to i T. G. Masaryk! On ovšem má rozmělněný pojem o náboženství, podobný mlhavému chaosu v labyrintě, jak patrně v jeho spisku „V boji o náboženství“²⁾ ale o to se nám na tomto místě nejedná. Podotýkám pouze, že on sám nepřímou se srovnává s oním „zvláště velikým umělcem, který nevyjadřuje jistě nic jiného, než zakladatel náboženství“, ježto chce býti sám původcem „nového náboženství“ . . . Ale jeho umělecké, náboženské dílo „nenahradí cítění všeobecného náboženského obsahu“! — — Jinak zde nám dostačí všeobecná pravda, od p. profesora vyjádřená: umění nenahradí náboženství, čili nezachrání moderní společnost! Proto nemůže býti cílem výchovy! A mluví-li pan profesor z přesvědčení o „jemném estetickém požitku“ (a o tom nepochybuji ani dost málo, poněvadž své mínění otevřeně podává vždy), pak, bude-li důsledným, podepíše i náš názor na díla pseudo-umění, poněvadž při nich jistě chybí „jemný estetický požitek“.

Umění nenahradí náboženství. Jistě slova Dra. Wurma jsou jen mocným echem celého lidstva: „Člověk cítí tím vzrůstající prázdnotu, čím bezuzdněji se oddá věcem světa. Dá zlato a přijímá za ně nicotné tretky. Snad se mu zdá v některém okamžiku, že je bohatě odměněn. Ale sotva zajde podnapilost a omámení, cítí prázdnotu života dvojnásob . . .“ Proto vybízí Baudelaire: „Podnapijte se! Člověk musí býti vždy opilý. V tom je všecko. Abyste necítili hrozného břemena doby, která rozmačkává rámě vaše a tísni k zemi, musíte se bez oddechu podnapíjeti!“³⁾ A Dr. Wurm pokračuje: „Sám si člověk nedostačuje. Touha po nekonečnu je v něm, ale není v něm vyplnění nekonečna. Teprve tehdy se cítí pevným ve svém nitru, jistý a klidný, když své vlastní já na vždy zakotvil a spojil s nekonečnou Bytostí, ve věčném, vše ve své ruce majícím, nejoddanější důvěry zasluhujícím Tvůrci, Bohu. To je veliký, pevný, neochvějný člun a veslo záchranné ve všech krisích a hlodavých potřebách životních“⁴⁾ jak již prorokem toho ve starověku byl veliký Plato.

Umění nenahradí náboženství, nemůže býti cílem výchovy. Máme však užití umění jako prostředku výchovy? A jak ho máme užití? — jsou zbývající otázky závěru.

1) Buď tvoří umělec, vyjadřuje svým dílem skutečně totéž, co zakladatel náboženství, nebo ne. V prvním případě, jak míní p. profesor (ovšem, on přidává ještě sofisma tím, že nepraví, který zakladatel náboženství!), musí i výsledky býti totéž, t. j. účinky díla uměleckého a náboženství. Ježto však to p. prof. sám popírá, patrně, že je správným: veliký rozdíl mezi umělcem a zakladatelem náboženství a tudíž, že nevyjadřuje tvořící umělec a zakladatel náboženství něco totožného. Je to nový doklad nejasnosti, chaosu pojmů p. profesora. Viz také Dr. Wurm, dílo cit. strana 71, následující.

2) Nákladem J. Laichtera v Praze 1904, strana 19 – 43, o čem jindy.

3) Jak docela jinak vyznívá hlas sv. Jana Zlatoústého, který praví: „budeš-li ostražitý a střízlivý, budeš vítězem nad kteroukoli pohromou. (Viz Migne P. G. tom. XLIX. vyd. 1862, Ad populum Antiochen. hom. IV. strana 61.)

4) Mezi jiným strana 7, následující v díle cit.

K první odpovídáme rozhodným: Ano! Umění je důležitým prvkem vychovávacím, ať je to kterékoli odvětví umělecké. Smysl pro umění zachrání velmi často od nízkých, prostopášných zábav, zjemní jednání člověka, uhlazuje vkus a mrav, tříbí mluvu, zaokrouhluje neotesané pohyby a jsouc řádně pěstěno použití umění vede ke Věčné Kráse. „Má-li některý národ ještě skutečně umění ve svém středu a váží-li si ho a těží z něho vnitřně, pak se není tak brzo bítí nějaké dekadence a vnitřního rozkladu“,¹⁾ označuje Dr. Wurm význam umění pro národ.

Zdůrazňuji tu, by se nezapomínalo na krásy v přírodě samé: od vlnících se klasů obilních, od pestré lučiny, od okrášleného stromu šatem listovým a plody, od různosti a zevní krásy křídel motýlových, až do sklonu slunéčka, do plujících na vzdušné klenbě mráček a mraků, do oblohy třpytnými hvězdičkami poseté, ba až do květin mrazu na okenní tabuli skleněné, od švelu listí stromového a zpěvu ptačího, až do dunění hromu — vše to, se všemi krásami, jež spojují a doplňují tyto veliké jevy v přírodu Tvůrcem vštípené, budí ušlechtilé, veliké myšlenky v duši dítěte i starce, chudáka i osoby v šarlatě a hedvábí, prostého venkovana i polyhistora — má-li smysl pro krásu . . .

Jinak v umění třeba dbáti umění národního (upozorňuji při té příležitosti na pěkné dílo národopisné od Augusty Šebestové „Lidské dokumenty a jiné národopisné poznámky“ V Olomouci 1900 nákladem vlasteneckého spolku musejního v Olomouci: dílo poslouží velmi k poznání lidového, národního ducha, a jsou v něm pěkné prvky chrestomatické), zvláště při výchově národní.

Ale ani tu nepřehánějme a kde možno, seznamujme s uměním také jiných národů. Tohoto prvku nelze dosti doporučiti a oceniti při učebné knize, jakou je dějepis. Jak chvályhodně byli si toho vědomi ve svých knihách všeobecného dějepisu Dr. Frant. Kameníček a Rud. Dvořák. Bylo by jen žádoucí, by se toho při vyučování také dbalo: namnoze se to jen mimochodem přelétne, ač by to snad více prospělo, než memorování nekonečné řady historických dat, ač i tato jsou potřebná v jisté míře. Říditi se tu dlužno zásadou: Unum facere et alterum non negligere! Budiž také dbáno, by reprodukce uměleckých děl byly věrné a řádně provedeny.

Jak užití umění při výchově, kterého umění, vyplývá z úkolu umění samého: ušlechtiti. Tedy ne napájeti smysl, nýbrž i jej ušlechtiti. Tím jsou z výchovy vyloučeny všechny plody umělecké, které nemají dobrého jádra, aspoň při nejmenším, indifferentního, třebas by byla část formální, komposice, forma, provedení sebe mistrnější. Zlatojemnou rukou třeba voliti předměty umělecké, ať již výtvarných umění, tak zvláště literární, k tomu musí vésti i vychovatel sobě svěřené, toho ovšem i sám dbáti!²⁾ Musíme si býti vě-

¹⁾ Dr. Wurm, strana 23.

²⁾ Mnohé statě otázky této se týkající, velmi věcné a pomocné ku přednáškám a pod. najde čtenář téměř v každém čísle vřele doporučení hodného časopisu, týdeníku „Allgemeine Rundschau“ vyd. Dr. Armin Kausen, München, Galeriestrasse 35a, čtvrtročně v Rakousku stojí 3 K 19 h. Letos 1909, je 6. ročník. Účel časopisu je právě čeliti proti

domi, že prakticky dlužno výše ceniti mravnost než umění, netoliko v theorii.¹⁾

Co se v jednotlivostech díti má, zvláště u mládeže, k tomu dají návod zkušenost vychovatelská a také vedle jiných články ve „Vych. Listech“! Prolistujte zkušení vychovatelé paměť svou a zkušenost a poraďte!

Prostudujte jiní znovu články „Vych. Listů“ a Dra. Jos. Kachníka, Fr. Janovského, J. M. Kadlčáka, Ant. Konst. Vítáka, Dra. Fr. Nábělka, pak článek „O četbě mládeže“ — vše v ročníku 1904; týchž a V. Srby, B. Jasnova, J. Býňova, Dra. Ant. Kubíčka, Dra. Rich. Špačka v roč. 1905; týchž a Fr. Jiráska, Ant. Macháče, M. Jiříčkové, Fr. Pišmistra a článek „Naší době“ — vše v roč. 1906; týchž a Fr. Pelana, J. Tiraye v roč. 1907; týchž a Dra. Meth. Kubíčka, Ant. Zamazala, Jana Rosíka v roč. 1908; týchž a Dra. Jos. Kratochvila, V. Lankaše v roč. 1909; pravím, prostudujte druzí statě ony a přispěte též radou. Zvláště články Fr. Pelana „Sexuelní paedagogika“, „Výchova charakteru“ (1907), V. Lankaše „Jinošská pathologie a kriminologie“ (1909) podají lecjaký dobrý paprsek poradný.

Budme vždy pamětlivi, že mládí člověka se musí teprve vychovati a vzdělati ke mravní samostatnosti, že je tu nebezpečná vývojová krise. A zároveň chybí síla ke přemožení útoků . . . Radikálním prostředkem proti nebezpečím, z umění plynoucím, je výchova ke svobodnému sebeurčení a k ovládnání se, na druhé straně k touze po pravém, bohatém, čistém životě vnitřním. To má výchova rozvíjetí a ne výchova, kterou dnes nazývají „výchova k umění“ . . .²⁾ Na obecných školách, jeví-li se potřeba toho, a dnes se jí sotva kdo vyhne, třeba řádně poučiti žáky odcházející! Na středních školách je k tomu příhodná doba pozitivně připravití na umění a upozornití na nebezpečí průběhem hodin slovesných, dějepisných a pak přírodopisných, když se probírá látka o lidském těle. Při všem dbejme, i když lid o tom poučujeme, bychom vyšli z jejich hlediska a nebudovali přímo na své výši: skutečná vnímavost umělecká předpokládá příslušný vývoj kulturní!³⁾ Podnebí, okolnosti, způsob života — vše jsou důležití činitelé při tom!

Budiž mi prominuta prosba: až sejde se schůze spolku kato-

nízkému umění, šířiti smysl pro umění pravé. Kromě toho k orientaci poslouží dobře některá čísla z t. zv. „Illustrierte Katechismen“ ze skladu J. J. Weber v Lipsku. Katechismus der Archäologie (Přehled. vývoje umění u národů Starého věku) od Dra. E. Kroker; Katechismus der Ästhetik (Poučení o vědě krásna a umění) od Rob. Prülssa; Katechismus der Baustile (nauka o architektonických slozích) od Dra. Ed. von Sacken; Dramaturgie od Dra. G. Heppe; Katechismus der Galvanoplastik, Dr. G. Seelhorst; Katechismus der Gesangskunst, F. Sieber; Katechismus der Heraldik, Dr. Ed. von Sacken; Katechismus der Kompositionslehre, prof. J. C. Lobe; Katechismus der Kunstgeschichte, Bruno Bucher; Katechismus der Musik, prof. J. C. Lobe; Katechismus der Ornamentik, F. Kanitz; Katechismus der Redekunst, Dr. Roderich Benedix a j.; nebo ze sbírky „Sammlung Göschel“ (nakladatelství v Lipsku) některé, jako: Perspektive od stavit. profesora H. Freybergera, Deutsche Poetik, Dr. K. Borinski, Stilkunde od stavitele K. O. Hartmanna.

¹⁾ Srovnej Dr. Wurm, strana 105.

²⁾ Dr. Wurm, strana 102, následující.

³⁾ Dr. Wurm, strana 72—74.

lických učitelů, budiž laskavě vzpomenu tohoto bodu! Ač naše poměry nejsou, bohudíky, takové, jako ve Francii a Německu, přece je i u nás — dosti . . . Výkladní skříně — pohlednice — literatura — podá dosti látky . . . I chovanci budou otci rodin . . ., zdobiti své příbytky obrazy, sochami . . . Nemíním, že by měly tu býti jen obrazy svatých, ale zásadně: co prospívá k výchově více: takový obraz svěťce, nebo zobrazení — potácejícího se opilce a pod.? I chovanci musí jednou čeliti mocnému útoku . . .

Nedbejme těch, kteří nám vytykají úzkoprsost. Rozvážný člověk tak neučiní, a předstírá-li nám to vášní zaslepený, sám se odsuzuje. Naopak: buďtež nám výtky takových ke cti! A vědomí naše odměnou! Práce byla v době pohanské k potupě: dnes, jsem přesvědčen, práce je to, která zdobí člověka a pravý člověk, pravý křesťan váží si více dělníkovy dlaně mozolné, ctí více osmahlou tvář rolníka, s úctou pohlíží na poctivého učence, který stráví noci při vážné práci, kdežto lenoch — třebaš v purpuru a na měšcích zlata — budí útrpnost a odpor . . .

Kříž byl největším znamením potupy! Posvěcen Krví Vykupitele — je znamením spásy, trůní na Kalvarii . . . Vím, že i dnes je mnohým jen pohoršení a bláznovství — ale to má jinde své důvody . . .

Podobně ona úzkoprsost nám vytykaná! Můžeme tu právem říci: blasphematur, quod ignoratur! Sesměšňuje se, čemu se nerozumí! Ale až svět pozná, kam jej zavedla jeho svobodomyšlnost, jeho „neobmezená svoboda“, až lidstvo hrozně zaúpí a viděti to již! — pod následky naprosté nevázanosti, mnohých při výtvorech uměleckých, jak zaúpěl starý Řím, jak zaúpěl v jistém ohledu i středověk — nebojme se to říci, pravda osvobodí! — jak zaúpěly poměry sociální následkem hospodářského liberalismu a individualismu, až zaúpí, jak dnešní Francie odlidňováním . . ., až v zoufalství se bude chytati každé traviny, by neutonulo (pracujme, všemožně pracujme, by k tomu nedošlo . . .!), pak zvolá většina, jako dnes běduje leckterá „ztracená existence“, otrávená zásadou „Umění pro umění“, „Forma hlavní věc!“ nebude-li pozdě: „Nos insensati! Putavimus vitam eorum stultitiam!“ My pošetilci! Považovali jsme život a zásady oněch bláznovstvím! . . .

A kdyby se nám ani nedostalo takového uznání — proh dolor, mundus vult decipi, žel, svět chce býti klamán — pak nám má a musí dostačiti vědomí, že potíráme jedovaté blíny vášní ke spásce vlasti a ke blahu drahého národa. Postavme proti zarytosti a násilí nepřátel (z poslední doby případy pana zesnulého nadučitele Zehnala a pana nadučitele Hübnera) svou nadšenou energii křesťanskou! Osob nenávidíme, ale jejich zvrácenost! Při tom platí zlatá slova z dopisu křtinského p. rady Bernarda Pátka: „Nebude-li ocenění a uznání Tvých snah a prací vždycky podle Tvé chuti: což na tom závisí!? Jsou-li naše práce dobré, národu potřebné, prospěšné: buď Bohu chvála! pracujme dále! Nezdají-li se býti někomu: pracujme dále! přece pracujme dále!!!“

Uvažme, jak obratně, prozřetelně, ale účelně snaží se jistí lidé otrávit zdravé mínění veřejné, zvláště u těch, kde se teprve vytváří!

A k tomu slouží jim básně, přednášky, feuilletony!¹⁾ Ano, hrozí zde tak vážné nebezpečí národní, že každý s celou rozhodností musí se obrátiti a brániti další nákaze v umění, literatuře a divadle, komu opravdu záleží na skutečném, pravém blahu národa!²⁾

Smutné znamení národa, když jsou bibliotheky přeplněny — „krásnými formami“, když se věncí autorové jen „krásné formy“, když majitelé uměleckých atelierů se vymlouvají: „Co dělat? Takových věcí nejvíce prodám!“, zkrátka, když je umění jen ódou na nízké vášně, je v jejich otroctví! Také kus sociální práce a pokroku! Výchova!!!

„So hoch und adelig die Kunst ist, so sehr sie das Höchste vorbereitet — höher steht das Ewige, die unvergänglichen sittlich-religiösen Werte!“³⁾ Pravého, skutečného umění si velmi vážme; ušlechťuje jednotlivce, ušlechťuje národ! Proudý skutečného požehnání prýští se z něho! Ale tím rozhodněji a bezohledněji třeba odsouditi jednání těch, kteří pod rouškou umění při své spekulaci počítají a cílí k nejnižším pudům . . .⁴⁾

Co je důležitější pro národ: umění nebo mravnost národa? — —

DR. JOS. KRATOCHVIL.

Filosofo Seneky rozprava o blaženém životě.

(Pokračování.)

Hlava IV.

1. Možno ovšem i jinak toto dobro vymeziti, bude to však tatáž myšlenka vyjádřená jinými slovy. Stejně jako při témž vojsku, jež brzo šířeji se rozestupuje, brzo úzce sráží, hned středem v oblouk zatáčí, hned v rovné čáře rozestupuje, vždy táž zůstává síla, ať jakkoliv se řadí, ba i táž vůle v řadě zůstati: tak i vymezení nejvyššího dobra možno jednou rozšířiti a prodloužiti, jindy shrnouti a krátce podati.

2. Zůstane si tedy stejné, řeknu-li: Nejvyšší dobro jest duch, který pohrdá věcmi náhodnými a ze ctností se těší, nebo: nepřemožitelná síla duševní, zkušená, v jednání klidná a dobromyslná a shovívavá vůči spolubližním. Možno i tak náš pojem vymeziti, že blaženým nazveme toho člověka, jemuž nic není dobrým neb špatným než dobré nebo špatné srdce: který ctí co vznešené, ctností se spokojuje, kterého věci náhodné ani nepovznášejí ani nesnižují, který nezná většího dobra než jaké si sám může dáti, jemuž pravou rozkoší jest pohrdati rozkošemi.

3. Chceme-li se ještě dále rozšiřovati, tu možno tutéž věc jinak a jinak převraceti bez jakékoliv změny a porušení smyslu. Co nám na př. překáží, abychom nenazývali život tehdy blaženým, když duše

¹⁾ Srovnej, Dr. Wurm, strana 81.

²⁾ Srovnej, Dr. Wurm, strana 82.

³⁾ Dr. Wurm, strana 60, což dále rozvádí.

⁴⁾ Srovnej, strana 104, Dr. Wurm.

jest svobodná a vyvýšená, nebojácná a pevná, nepodléhající ani bázni ani vášni, jejímž jediným dobrem jest počest, jediným zlem nepočestnost, které vše jiné jest pouhou tretou, jež ani neubírá ničeho blaženému životu ani nepřidává, jež přichází neb mizí bez jakéhokoliv prospěchu neb škody nejvyššího dobra!

4. Kdo tak jest založen, chtě nechtě stále vesel bývá a to radostí vnitřní, jež z duše prýští, tak že se těší z toho co má a po více netouží. Jak pak by tu neměly býti vyváženy malicherné, ničemné a nestálé pudy tělesné? Kdo však jednou vášni se poddá, podává se bolesti! Vidíš tudíž, jak špatným a škodlivým otroctvím ten otročiti musí, jež vášně a bolesti, nejméně bezpeční a silní velitelé ovládnou.

5. Ke svobodě nutno se tedy probíjovati; té pak nemožno dosíci žádným jiným způsobem než pohrdáme-li osudem. Tak dojdeme onoho neocenitelného dobra, totiž bezpečného klidu duševního, jenž nezná bázně, veliké a stálé radosti z poznání pravdy a vlídnosti i veselosti duševní, jež raduje se z těch věcí ne jako z dobrých, nýbrž z jednoho nejvyššího dobra prýstících.

Hlava V.

1. Poněvadž již jsem začal volněji vymezovati, mohu nazvati blaženým i toho, kdo rozumem řízen ani nedychtí po ničem ani se neobává. Když ovšem i nerosty a zvířata neznají bázně, ani zármutku, nenazveš snad proto blaženými ty, kteří nepoznávají blaženost rozumově.

2. Totéž možno říci i o lidech, které řadí do počtu dobytka a živočišstva hloupost a neznalost sama sebe. Není rozdílu mezi těmito a oněmi, ježto oněm chybí rozum vůbec, těmto pak rozum zdravý. Blaženým zajisté nemůže býti nazván ten, kdo nemá smyslu pro pravdu.

3. Život blažený tedy jest takový život, který spočívá ve správném, jistém a pevném názoru životním. Tehdy zajisté duše jest čista a zbavena všeho zla, když nedbá ani na nehody ani na pohromy, jsouc odhodlána stále pevnou zůstatí a neopustiti svého stanoviska, byť osud jakkoliv zuřil a bouřil.

4. Neboť pokud se rozkoše tělesné týká, byť se všech stran se hrnula a po všech cestách valila, byť duši lákadly svými vábila, různé z různých stran přiváděla, aby tak duši v celku i částech znepokojila: kdo ze smrtelných, má-li jen stopu lidskosti v sobě, chtěl by dnem i nocí býti drážděn, aby o pusté duši tělu sloužil.

(Pokračování.)

„Vychovatelské Listy“

---

vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpen a září.

Roční předplatné **6 K** zasílá se administraci v Ivančicích. Za redakci odpovídá **KAREL TIRÁY**, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. - Administraci vede **Fr. Zajíc**, učitel ústavu hluchoněmých v Ivančicích. - Expedici obstarává knih-tiskárna **Roberta Veselého** ve Strážnici. Tamtéž se zasílají reklamace.

Všechny příspěvky se honorují.

ROZHLEDY.

Rozhled světem.

Zubožené školské poměry v Uhrách dokumentuje dobře fakt, že v Subotici (Szabatka) s 85.000 zámožného obyvatelstva nenavštěvuje školu 3582 dětí a v Orosháze se 30.000 obyvatel jsou školy o 138, 144 až 166 žácích.

Berlín má 300 škol obecných s 5186 třídami a 227.301 žákem, tedy o 1000 žáků méně než roku loňského. V letech 1898—1908 vzrostlo vydání na jednoho žáka ze 61·66 M na 88·32 M.

Na Černé Hoře bylo ve školním roce 1907—8 120 obecných škol, 1 gymnasium v Cetyni (založ. r. 1907) a ruský ženský institut, založený roku 1869 v Cetyni a vydržovaný z peněz ruské vlády.

Obecné školství ve Varšavě. Varšava má okolo 100.000 dětí ve věku školním, z nichž však víc než 55.000 školu nenavštěvuje. Není proto dojista žádný div, jestliže město hemží se zloději, lupiči a šibaly všeho druhu. Tak vyhlíží z blízka péče ruské vlády o vzdělanost Poláků.

Poučné číslice o měšťanských školách na Moravě. Českých veřejných měšťanských škol na Moravě je 130 (70 chl., 60 dív.), německých 88 (46 chl., dív.); dle počtu obyvatelstva měli bychom míti 3krát 88 škol, jsme tedy o 134 měšť. škol vůči Němcům zkráceni. Všeho žactva na českých m. školách je 17.325 (chl. 9412, d. 7973), na německých školách je úhrnem 13.701 dětí (6646 chl., 7255 děv.) Z toho plyne, že Němci poměrně lépe mají postaráno o dívčí vzdělání nežli my. Čtvrtých tříd (jednoročních kursů při měšť. školách) je českých 8: Husovice 2 (chl. i d.), Mor. Budějovice 2 (chl. i d.), pro chlapce mají: Král. Pole, Přerov, Zábřeh n. O., kdežto německých je 18: chl. 8 a to v Brně 2, Jihlavě, Krumlově, Šumperku, Zábřeze, Mohelnici, Červené Vodě; dívčích 10 a to v Brně 2, v Jihlavě, Krumlově, Unčově, N. Jičíně, Vítkovicích, Šumperku, M. Třebové, Zábřeze. Tedy i tu jsme hodně pozadu (7: 8), obzvláště u dívčích kursů (2: 10), Počet žactva na českých kursech je 142 (121 chl., 21 d.), na německých 409 (chl. 205, d. 204). Poukázati ještě možno na některé slabě navštěvované měšťanské školy německé. Tak v Uh. Hradišti je ve 3 třídách 51 děvčat (16, 18, 17), ve Vyškově 60 chl. (42, 10, 8), v Třebíči 48 chl. (25, 14, 9), v Krumlově 71 d. (27, 19, 17, 9), v Litovli 66 chl. (27, 23, 16) a na dívčí 57 (29, 20, 8), v Jevíčku 70 chl. (34, 23, 13), ve Dvorci 59 chl. (25, 22, 12), v Červen. Vodě 63 d. (32, 14, 17), ve Vranově 47 chl. (17, 15, 15) atd. Mnohé ze škol jmenovaných jsou udržovány uměle při životu jen českými žáky. Naproti tomu však jsou četné velké obce české, kde by měšťanské školy zdárně prospívaly (Líšeň přes 5000 obyvatel, Oslavany, Maloměřice a m. j.); pak četná města ujařmená volají po zřízení velenutných měšťanských škol, jako Lipník, Hodonín, Přívoz, Vítkovice, Břeclava, Židlochovice a j. Českých měšťanských škol soukromých je 8, v Krumlově 2 (chl. i dív.), v Kounicích, v Brně 2, v Místku, v Jaktaři 2. V Praze jest zapsáno letos na českých obecných a měšťanských školách ve 469 třídách 21.535, na německých v 55 třídách 2153 dětí. Německé školy mají tudíž desetinu počtu, který se jeví na českých školách, ale poměrně více tříd než české školy. Do českých škol dochází 19 Němců čili

0·09⁰/₀, do německých 375 Čechů čili 17·42⁰/₀. Židů je v českých školách 168 čili 0·78⁰/₀, v německých 1348 čili 62·18⁰/₀. Mají tudíž německé školy Čechů a Židů dohromady 1713 čili 79·6⁰/₀ nebo 4/5 všeho žactva. Tím se vysvětluje, proč před budovami německých škol hlaholí z tolika úst čeština. Německé třídy mají průměrně 39, české 46 žáků.

—m— **Nedostatek učitelských sil** pocítují již po léta v Prusku. Mnohá místa učitelská nemohou býti vůbec obsazena, protože není učitelů. Jako výpomoc vydávají se nařízení, která ani učitelům ani školám neprospívají. Rozdělení hodin mezi učitele těžké školy, sloučení více školních roků v jednu třídu s rozdělením vyučovací doby pro každý stupeň na polovici, polodenní vyučování a vyučování střídavé, zvýšení počtu dětí pro jednu třídu atd. Tím se sice okamžitě na oko vypomůže, ale vyučování, učitelé trpí takovými nařízeními. Stát snaží se po dlouhou řadu let, aby těmto nedostatkům odpomohl. Zřídil za tímž účelem četné nové učitelské ústavy a semináře, vedlejší kursy na dosavadních ústavech, udělil potřebným žákům podpory, zvýšil plat učitelů. Ústavy ku vzdělání učitelů jsou četné navštěvovány, a přece scházelo r. 1909 ještě 1344 učitelů, ačkoliv 7760 tříd bylo přeplněno a 900 dětí pro nedostatek místa vůbec do školy choditi nemohlo. Tento nedostatek učitelů následkem ročního stoupání žáků stoupl na 1520; o tolik učitelských sil je každým rokem více třeba, stejnoměrným přírůstkem a stoupaním obyvatelstva. Prusko v dohledné době nedocílí potřebného počtu sil učitelských. Tento předpoklad je prvním důvodem, že se pomýšlí na prostředky, kterými by se potřeba (nutnost) učitelů snížila. Druhým důvodem jsou stále stoupající výlohy na školství, které stát i obce platiti mají. Mnoho mluví se o návrhu posunouti začátek školní povinnosti až na 7. rok, čímž chce se odpomoci nedostatku učitelstva. Tím by se počet žactva zmenšil o 1 osminu — a tedy i počet učitelstva. Ale zapomíná se, že skutečná úspora na učitelích by povstala jen při 4třídních, ba vlastně jen při 8třídních školách a těch je dle statistiky z r. 1908 v Prusku necelé 3000, když učitelských míst bylo 101.051, osminka sil učitelských jest tedy asi 12.500; tolik se jich ale nešetří, nýbrž jen 1/4 z toho. Také se namítá proti tomu návrhu, že beztoho již část dětí pro tělesnou nebo duševní slabost až od 7. roku se přijímá do školy. Otázka, zda pozdější přijetí do školy intensivnější prací a rychlejším postupem v 7 školních letech vyrovná se 8leté návštěvě, dochází souhlasu i odporu. (Katechetische Monatsschrift, únor 1910.)

Vychovatelství.

Koedukace i na školách středních jest dnes i u nás oblíbeným thematem „pokrokových“ kruhů. Chyba jen, že naši pokrokáři chodí i s pokrokem, který jinde už zavrhl. Tak koedukaci zavrhuji dnes v Americe i v Anglii a nejnověji i v Německu. V bádenském velkovévodství přijat byl r. 1901 zákon, jímž zavedena byla koedukace na všech středních školách. Po 9leté zkušenosti dospěli sami profesoři k poznání, že starý systém oddělené výchovy byl lepší. Proto usnesl se spolek středoškolských profesorů na veřejné schůzi vyzvat vládu, aby zase zavedla systém starý, poněvadž společná výchova zklamala všechny naděje v ni kladené. V saském sněmu podali nyní liberálové rovněž návrh zákona na zavedení

koedukace na školách středních. Ale profesoři středních škol v Drážďanech obrátili se na vládu s rozhodným protestem proti tomuto návrhu, v němž mezi jiným pravi: „Smíšený systém jest falešný ve svém základě a může se připustit výmínečně jen v malých městech. Výchova a vyučování mají účelem hochy i děvčata v souhlasu s jejich zvláštními pohlavními vlastnostmi připravit pro požadavky životní. Tyto požadavky jsou zcela různé u hochů i děvčat. Smíšený systém znemožňuje všechno pozorování těchto zvláštních vlastností a jest tudíž překážkou k dosažení cíle výchovy. Zvláště pak nebezpečí v ohledu mravnosti, jež smíšený systém přináší, musí proti němu zaujati. Vůči tomuto nebezpečí i nejbedlivější dozor je bezmocný. Jisté výhody systému smíšeného nevyváží tohoto nebezpečí. Ve zcela malých městech, kde styky školy s rodinou a rodin mezi sebou jsou velmi blízký, je snad nebezpečí v ohledu mravním menší. Ale i tam toto nebezpečí je a proto systému smíšeného nelze doporučiti.“ Tak mluví liberální profesoři drážďanští. Naši pokrokaři jsou mínění jiného. Jakými jsou sami, chtějí míti i mládež.

O koedukaci, jako o každé dosud nevyjasněné a nevyzkoušené věci, se náhledy dosud rozcházejí; aby se v otázce tak dalekosáhlé a důležité k vyjasnění došlo, doporučí se, sbíratí zkušenosti tu již nabyté, ať již mluví pro nebo contra, neboť jen tak možno předejiti rozličným často zhoubné následky majícím ukvapenostem. — Ke zprávám v tomto listě již o tomto tematě uvedeným připojuji dnes vývody z článku E. Roloffsa o vychovatelství a vyučování v Německu a cizině v „Jahrbuch der Zeit- und Kulturgeschichte“ (1908, Herder). Pro otázku koedukace, o níž dnes ještě tak mocný spor se vede, neznamená pruská reforma dívčích škol ovšem žádný pokrok. Teď teprve nelze za to míti, že by Prusko se brzo vzdalo své nechuti k ní. Přívrženci společné výchovy nemohou se z úspěchů na tomto poli pro rok 1908 příliš radovati. Koedukace byla sice i v Gothě dovolena, a počet žákyň vzroste na vyšších chlapeckých školách, ale i v této klassické zemi německé koedukace bylo v r. 1908 ministrem ve sněmu prohlášeno, že na společnou výchovu na vyšších badenských školách je třeba pohlížeti jen jako na provisorium a ne jako na princip. Že v Německu stále ještě dobré zkušenosti se činí s koedukací, bylo v Hessensku r. 1908 ještě výslovně potvrzeno; i šestý německý sjezd projednávající obchodnické vyučování rozhodl se pro koedukaci. Ale jinak mluví země, v nichž koedukace je již starým zařízením, jež tudíž skutečně mohou posouditi důvody pro a contra, což při krátkých zkušenostech v Německu předběžně je ještě nemožno. V Anglii, kde je kol 14.000 škol s koedukací, dali zástupci samých anglických učitelův a učitelek návrh, aby se agitovalo proti kombinovanému školskému systému, ježto jeho nevýhody daleko převyšují výhody. Krom toho množí se v Anglii a Americe případy, že žáci se vzpírají navštěvovati školy pro obojí pohlaví. Ještě bolestnější je pro horlivce v propagaci koedukace, že i v rodné zemi koedukace, Americe, se vyskytují hlasy proti ní. Prof. Dr. J. Sachs v březnu r. 1908 na sociálně-pedagogické konferenci v Bostonu vyslovil vážné obavy proti společné výchově, ježto se prý již nyní dají dokázati její nevýhody; pohlaví ženské ztrácí tu mnoho z toho nejlepšího, své ženskosti, mezitím co u chlapů z vychvalovaných předností a výhod tohoto systému nic nebo málo lze pozorovati. Na této věci a skutečnosti nemění nic obhajoby amerických školských poměrů Dr. Neena Hamiltona Pringsheima v 19. č. „Allg. Zeitung“ (1908) a jinými osobami. Američtí universitní profesoři, Hall, Olmstead, soudí stejně jako Sachs a činí dokonce koedukaci zodpovědnou za vládu žen v rodině a

veřejném životě. Je potěšitelné, že takové hlasy k nám zalétají přes okeán ve chvíli, kdy — píše Paedag. Warte 1908 — naše radikální elementy činí zcela vážně požadavky, aby vyučovací plán našich vyšších chlapeckých škol byl přetvořen v zájmu dívek, t. j. aby byl sešroubován na jejich niveau. „Das hiesse denn doch den Feminismus unserer Zeit auf die Spitze treiben“.

Lkš.

Povaha dítěte — má-li správně námi býti působeno a dítěti v ničem neublíženo — zasluhuje bedlivého a neustálého studia a pozorování. Obzvláště je toho však potřebí u dítěte slabého a chorobně založeného; tu jeden přehmat, jedno nedopatření může míti následky katastrofální. Především jest se brániti i slovem i skutkem podkopávati v takovém dítku sebedůvěru; ani slovem, ani chováním k němu nesmí mu býti vsugerováno, že v tom neb onom směru je beznadějno od něho něco očekávati, že ponecháváme je jeho osudu a p., neboť tak vhnáme je přecasto do zkázy, v zoufalství. Louis Proal ve své knize „Erziehung und Kinderselbstmorde“ promlouvá o tomto důležitém tematě pro vychovatele; z referátu Weiglva o této knize (v kath. Schutzzeitung 1909, č. 4. a 5.) vyjímáme: „Pro důležitost správného zacházení se slabými a chorobně založenými dětmi uvádí Proal (povoláním lékař) zajímavý a zaznamenaníhodný doklad. 25. dubna 1890 vrhlo se na nádraží v Autenil mladé děvče před lokomotivu a bylo rozmačkáno. Byl nalezen u ní listek, na němž stálo, že samovražděná myšlenka ji již déle pronásledovala; a příčina prý toho byla v tom, že se jí předpovědělo, že si jednou život vezme, a pak doslovně tam čteme: „Je to pravda, ale nemělo se mi to nikdy říci“. Jak hrozná obžaloba v těchto slovech vůči vychovatelům; Dívce se měl suggerovati opak, totiž, že časem docela přemůže tuto špatnou myšlenku; to bylo by snad mohlo ji zachrániti. Proal v souvislosti s tím promlouvá pak o neobyčejně velikém vlivu suggestce a autosuggestce na vůli dítěte. Právem tvrdí, že, řekneme-li dítěti, že je málo nadáno, že je špatného charakteru, že z něho nic nebude, že špatně skončí a p., že to může dítěti vzítí veškeru odvalu až k ohrožení jeho sil, dokonce, že může je oloupiti i o úmysl, pracovati na svém polepšení“. Každý vychovatel uzná pravdivost vývodů Proalových a dá si všemožnou péči, aby neopatrným slovem žáku nesuggeroval malomyslnost, zoufalství, lhovost, ale odvalu a zájem a důvěru v možnost polepšení a uzdravení.

Lkš.

Geniové sedí často v lavicích, kteří svými učiteli nepoznáni, zakoušejí posměchu a trestu dost a dost. Z mládí slavného chemika Liebiga vypravuje Ferd. Dieffenbach v životopisné skizze jednoho z kamarádů Liebigoých zajímavou epizodu. „Sedni si, Liebigu! Jsi pitomec“. Kdo tak mluvil, byl p. J. Storck, spolurektor Darmstadtského gymnasia, obávaný školský monarcha. Tím pitomcem byl J. Liebig z Darmstadtu, který ještě s 2 nešťastníky seděl dole. Spolurektor Storck měl pravý svůj špatný den, neboť rovněž nespokojen odcházel od G. Gervina, který seděl „pod Liebigem“. Nyní hrozilo se neštěstí shrnouti na hlavu posledního, na J. Kaupa, rovněž rodáka darmstadtského. Ale pan spolurektor, místo aby tohoto potrápil, vrátil se zase k mladému Liebigovi. „Co chceš být?“ — „Chemik“. Hlupáku, co pak je to?“ odvětil pan Storck, pohrdavě krče rameny. „Vidíte“, pokračoval, „Vy tři jste nehodni, abyste vstoupili do síně vědy. Hlavy máte sice větší a tlustší než všichni ostatní, ale ducha v nich není. Ušetřte si práce a rodičům peníze. Liebigu, tvá latina právě stačí na lékárníka; ty, Gervine, neznáš ani latinsky, ani německy, a ty, Kaupе, neumiš vůbec nic“. Liebig přišel brzy do učení

k lékárníkovi, Gervinus stal se učeníkem v obchodu, Kaup zůstal na gymnasiu. Liebig stal se slaveným průkopcem na poli chemie, Gervinus stal se obchodu nevěrným a stal se výborným prof. dějepisu, Kaup pak vynikajícím přírodopyskem. — Budme tudíž opatrní v posuzování žáka, abychom mu snad neodebírali radosti k práci.

Boj o učebnice ve Francii biskupy zahájený začíná bráti na se takovou povahu, že už to vládě není po chuti. Myslí, že biskupy zakřikne a že se leknou a umlknou. Ale oni neumlkli, postavili se. A teď hrozbu nucení jest vykonávati způsobem, který se zcela přiči zákonu o rozluce. Žalován jest arcibiskup Amette jako hlava episkopátu francouzského, a zatím zákon rozlukový neuznává ho ani za hlavu diecese. Neboť dle zákona toho každý farář sám za sebe odpovídá v konání rozkazů biskupových; biskup také pouze sám za sebe je zodpověden. — A tu najednou uznána celá organizace církevní. — Úřad školský žalobu podal, soud ji měl odmítnouti jako nepřipustnou, ale přijal ji. A arcibiskup sdělil, že se k soudu dostaví. A pravděpodobno jest, že ho soud osvobodí, neboť prostá kritika knihy veřejně vydané a odsouzení jí musí býti dovoleno každému občanu. Biskupové pak promluvili jako soukromí občané, vždyť dle zákona rozlukového úřadem nejsou. I když mluvili veřejně oběžníkem, bylo to jen soukromé — podle téhož zákona. —

Ostatně důkaz, že učebnice se protiví nauce katolické a urážejí přesvědčení náboženské, nebude těžko provésti jak z těchto ukázek vysvitá:

V čítance, kterou sepsali Aulard a Bayet, čteme: „Kdo žije z požitku státní renty, podobá se lupiči, který okrádá chudé pocestné“. (Výrok Rousseauův.) — — Alber Bayet v „Leçons de morale“ píše: „Dítě, myslí si bytost velmi dobrou, které člověk za všechno díkem je povinen; kdyby taková bytost byla, byl by to Bůh, a musili byclom ho milovati“. — Je-li Bůh, musí mu býti milý všechny dobré činy lidské; není-li, i dále trvá závazek, aby člověk konal dobré činy“. — „Do kostela nemusejí choditi ti, kteří Boha milují“. — „Jest Bůh katolický, Bůh židovský, Bůh protestantský, Bůh mohamedánský, Bůh pantheistů, Bůh deistů, také volní myšlenkáři a atheisté mají zvláštní svou představu o Bohu. K vůli míru mezi konfessemi jest nejlépe Boha pominouti, ať se oň prou náboženství a vyznání“. — — Aulard píše: „Práce jest mlýn, jehož kolo musejí šlapati ubozí chudáci; šťastní boháči však leží“. — „Co je to peníz, milé dítě? Peníz je rozkaz bohatých, aby pracovali chudí“. — „Pobudové, kteří nepracují, jsou žebráci, boháči na svých zámcích jsou pobudové“. — — Bayet praví o náboženstvích: „Všechna náboženství mluví o Bohu a o životě posmrtném. Bůh a duše nesmrtelná nedají se však vědecky dokázati a proto jsou to věci, o nichž každý může souditi, jak chce. Máme právo voliti si náboženství, které se nám líbí, a také nezvoliti si žádného. Právo držeti se náboženství, jež se nám zamlouvá, anebo nenutí k žádnému náboženství, jmenuje se svoboda svědomí. Svoboda svědomí je právo absolutní“.

Avšak nejen protináboženské výroky mohou biskupové uvést, mohou vytknouti i nevlastenecké, protiobčanské, protispolečenské výroky učebnic. Jest vůbec zjevem naprosté anarchie státního vedení, když schválí učebnice, v nichž uplatňují se směry od krajního anarchismu a socialismu počínajíc. Mnohé úsudky jsou tak naivní a nesprávné, že by se stát kulturní měl stydět takové nauky dětem podávati.

Listy francouzské všech stran začaly si teprvé po listě biskupů všimati učebnic svých škol. A nikdy se francouzským státním paedagogům nedařilo tak zle jako nyní; rozcupávají je, vysmívají se jim, částečně i hrozí se nad nimi a odsuzují je všichni. Ovšem ne všechny tyto učebnice odsouzení zasluhují; neboť má škola francouzská také dobré učebnice a to v hojnosti. Strannických, agitačních je méně. Učitel může si ze schválených učebnic vybrati kteroukoliv. Nátlak na učitele z obecnstva, aby si vybíral učebnice takové, jež rodiče chtějí, není nic tak hrozného a protistátního, naopak je to v mezích školních zákonů.

Výchova dívčí.

Když zahájena byla rubrika „Dívčí výchova“ ve Vych. Listech, domnívala jsem se, že zahrnuta bude zprávami a pracemi, že ani nebude sto všechny uveřejniti. A ejhle, rubrika tato často pro nedostatek látky nemůže býti ani do příslušného čísla zařazena! A přece kdysi tolik zájmu mezi učitelkami pro vlastní časopis neb aspoň zvláštní přílohu při Vych. Listech. Odkud pojednou taková lhostejnost, ba netečnost? Ruku na srdce a přiznejme si, kolik zavinily jsme samy.

Každý pro své povolání musí býti připraven a náležitě vzdělán. A jak připravujeme a vzděláváme my náš dorost, zvláště dívčí, na veliké a důležité úkoly, které ho v životě čekají? Bojí-li se katolický učitel neb učitelka upozorniti své svěřenky na různé proudy v učitelstvn dnešní doby, jak lze očekávati, že přihlásí se v řady katolického učitelstva? Myslí-li někdo, že slovy „bezvýznamný společník“ odůvodnil již dostatečně své jednání, mylí se velice. Jak zodpoví před svým svědomím, před celou katolickou veřejností a kdysi také před svým soudcem, že svojí netečností a zaujatostí proti vůdcům tohoto hnutí tolik duší nechal na pospas různým nezdravým proudům? Ubohý vychovatel, který pro to svoje já nevidí a neuznává nikoho, který nedovede tudíž dříve vyvrhnouti břevna ze svého oka, aby pak mohl vyjmouti i mrvu z oka svého bližního.

Potřebu vlastní organisace uznávaly učitelky dávno a učiněny v různých dobách a na různých místech pokusy o zřízení vlastního spolku. Původně pracováno společně a na Moravě měla býti „Jednota učitelek“, která měla státi nad stranami, jak ohlašováno a proto i katolické učitelky horlivě účastňovaly se přípravných prací. Když však, aby si pány pokrokáře nepohněvala, začala tehdy sl. Wiedermanová prohlašovati „Jednotu moravských učitelek“ za pokrokovou — rozumí se samo sebou, že nemohly do ní vstoupiti učitelky katolické. A tu s radostí uvítáno, že nejmladší náš dorost katolický se organisuje a zakládá si svou „Jednotu českých učitelek“. Jednota tato třeba uznávána mnohými, přece musí jako každá jiná probíjeti se přímo k životu ať již vinou kohokoliv. A kdyby za celou dobu svého trvání nebyla ničeho vykonala, již svou existencí vykonala dosti; upozornila aspoň veřejnost, že Morava má míti učitelky katolické. Ona však již v různých případech paralysovala přímo činnost učitelek pokrokových. Založily jsme si „Jednotu“ svou právě proto, abychom zvláštní své záležitosti, snahy a přání mohly volně projevovati, nepotřebující k tomu zvláštního svolení ostatních členů spolku o naše záležitosti se neinteresujících neb i proti nim zaujatých ať již z jakýchkoli příčin. A proto návrh splnutí „Jednoty“ s katolickým spolkem učitelským nemůže býti

brán za jediný možný správný postup. Nemají-li všechny naše ideály o samostatném určení svém se shroutiti, nemůže ke splnutí nikdy dojíti. A kdo tím omlouvají opět své zaujaté stanovisko proti „Jednotě“, ať jen odloží brejle předsudku a nechtějí-li, ať jest to svatou jejich povinností, ku zdaru a rozkvětu „Jednoty“ přispěti, ať aspoň nezdržují ji v jejím vývoji. —á.

Žena universitním professorem. Na návrh professorského sboru jmenoval rumunský ministr vyučování paní dru. Puscarinovou professorkou očního lékařství na lékařské fakultě university v Jassách. Dra. Puscarinová byla dosud ředitelkou oční kliniky v ústřední nemocnici v Jassách.

Kolik žen vydělává. Dle statistiky, uveřejněné ve francouzském časopise „Education enfantine“, je žen výtěžkově činných a za svou práci placených v Německu $9\frac{1}{2}$ mil., v Rusku $5\frac{1}{3}$ mil., v Uhrách 2 mil., v Rakousku $7\frac{1}{2}$ mil., v Itálii $5\frac{1}{3}$ mil., v Belgii o něco méně než milion, v Anglii 5 mil., ve Francii $6\frac{3}{4}$ mil.

Hlasovací právo žen v Norsku. Posledních voleb do dolní sněmovny (storthingu) účastnilo se asi 250.000 žen. Z těch volilo asi 50.000 s konservativci, 24.000 s liberály, 40.000 s radikály, 30.000 se soc. demokraty. Poměr hlasů jednotlivých stran zůstal týž jako za dob, kdy ženy norské neměly hlasovacího právy. Pouze strana soc.-demokratická poněkud získala. V Norsku není hlasovací právo žen všeobecným, nýbrž má je pouze každá žena, lhostejno zda vdaná či svobodná, pokud platí ona sama nebo její muž daň, ve městech ze 400 K a na venkově z 300 K příjmů.

—m.— **Ženám studovati na universitách i technikách** jest od posledního zimního semestru dovoleno v celém Německu. Poslední stát Šverin-Meklenburk, který dosud to odpíral, poskytl ženám immatrikulaci na universitě v Rostoku v posledním zimním semestru.

V předešlém letním semestru studovalo v Německu jako řádných posluchaček 1409 žen, v semestru tomto jest jich 1856. Rozděleny jsou na těchto vysokých školách: v Berlíně 638, Mnichově 183, Göttingách 160, Heidelbergu 142, Bonnu 135, Frýburce 85, Vratislavi 84, Lipsku 59, Greifswaldě 49, Münsteru 47, Královci 46, Marburku 38, Štrassburku 28, Halle 27, Jeně 24, Tubinkách 23, Erlangenu 19, Kielu 18, Würzburku 10, Rostoku 4. Počet hospitantek též stoupl o 156 a obnáší 1928 žen.

—m.— **Katolické učitelky** projevíly v Německu vzhledem ke škole národní toto přání:

1. Škola národní budiž tak zorganizována, aby dívkám z lidu plně zjednati mohla jim odpovídající vzdělání. Proto 1) budiž provedeno, aspoň na vyšším stupni, rozdělení dle pohlaví.

2. Osnova pro dívčí třídy budiž tak pozměněna, aby vlastnostem dívek a jejich pozdějším potřebám v životě odpovídala.

3. Ve větších školních okresech buďtež zřízeny kromě pomocných škol pro slabomyslné dívky též závěrečné třídy pro ty dívky, které nepřejdou do školy měšťanské.

II. K zajištění vlivu učitelek na výchově školy národní, budiž: 1) třidnictví v dívčích třídách, zejména na vyšším stupni, zásadně dáváno učitelkám.

2. Odborné učitelky na různě rozdělených školách buďtež ustanoveny jen pro své odbory.

3. Řízení škol dívčích budiž svěřeno pouze schopným učitelkám.
4. Učitelky budtež účastněny v orgánech správních vydatnou měrou.

K zachování stejnoměrné působnosti přejí si učitelky, by stanoven pro ně byl povinný normální počet hodin, aby k uschopnění vyučování vaření ve škole zřízeny byly pro ně aspoň 3 měsíční vzdělávací kursy na státních průmyslových školách, a aby škole odrostlým dívkám ze stavu měšťanského, řemeslného a malouřednického dána byla příležitost k dalšímu vzdělání zařízením pokračovacích kursu nebo tříd s osnovou dívčích škol středoškolských, které by byly spojeny se školou obecnou.

Vyučovateltví.

Krasopisu docíliti u žáků bývá dosud snahou snad všech učitelův, a často sahá se i k prostředkům dosti ostrým, aby cíle toho bylo dosaženo. Zdá se však, že věc ta úmorné té snahy a vzácného na to vynaloženého času není hodna, a že pravdu měla ona americká učitelka, o níž píše J. Staněk v 1. čísle. Krasopis by rozhodně neměl býti cíl, jehož dosíci se ve školách touží; cílem by mělo býti, jak kdesi stojí, jen písmo čitelné. Místo, aby se nekonečná cvičení děla v krasopsaní, měla by se díti cvičení v rychlém a spolu čitelném psaní. To mělo by více smyslu a užitku pro život a odpomohlo by z valné části špatnému psaní. Tak mnoho je učencův a jiných lidí, kteří musí mnoho a rychle psát. Dále se zapomíná na to, že krasopsaním staví se nám jako ideál bezkarakterní hladkost a stejnost, která bohužel tak často pokládá se za krásnou, na př. v ornamentálním kreslení, ve fotografii, uměleckých výstavkách a p. Jistý list ptá se oprávněně: Není charakteristický rukopis daleko krásnější než uhlazený rukopis, který nevykazuje nejmenší stopy osobní zvláštnosti? Goethův rukopis a i jiných mužů rukopis, zda zřejmě neukazuje, že možno psátí charakteristicky a zároveň čitelně? O této věci by se mělo uvažovati, aby čas marně na věc zbytečnou věnovaný, byl na jiné straně vhodněji zužitkován. P. Hermann chce pak využití krasopisných hodin i k tomu, aby žáci byli uváděni v porozumění vysoké formové kultury starých psaných dokumentův a při tom k tomu naváděni, aby, zachovávající jisté základní a elementární zásady, (jako jednoduchost a jasnost), pokoušeli se naléztí své vlastní písmo. Návrh rozhodně dobrý, který dobře může sloužiti ku většímu rozvíti svéráznosti a osobnosti (v. „Der Säeman“, 1909, s. 11. Lipsko, Teubner.)

„Vychovatelské Listy“

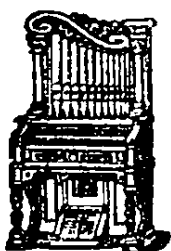
vycházejí 20. každého měsíce, vyjma měsíce srpna a září.

Roční předplatné 6 K zasílá se administraci do Ivančic. :: Redakci vede Karel Tiray, katecheta v Ivančicích. - Týž přijímá všechny literární příspěvky. :: Za redakci a vydávání odpovídá Robert Veselý ve Strážnici. :: Administraci vede Fr. Zajíc, učitel ústavu pro hluchoněmé v Ivančicích. :: Expedici obstarává knihtiskárna Roberta Veselého ve Strážnici. Tamtéž se přijímají reklamace. :: ::

Všecky příspěvky se honorují.

Tiskem Roberta Veselého ve Strážnici.

První česká největší rak.-uh. továrna

výhradně na **HARMONIA**
americké a evropské soustavy

RUD. PAJKR & SPOL. v Hradci Králové.

**Sklady: Vídeň, VII., Mariahilferstr. 86. Budapešť, X.,
Delej utca 11. sz. (Tisztviselőtelep).**

Skvostný hlas, vylouděný důmyslnou konstrukcí americké soustavy, sám se doporučuje a chválu svou píše. — Ceny od 130 K výše. Záruka pětiletá. Na splátky od 8 K. Obrázkové cenníky zdarma a franko. Zásilka franko poslední stanice. Pedálová harmonia obou soustav v každé velikosti v přesných rozměrech varhan pro kostel, školu i ku cvičení.

II. vydání

knihy pro děti Ozefa Kaldy:

Ogari

veselé obrázky z moravského
Valašska,

právě vyšlo.

(Knihovna nejlepších spisů pro
mládež svazek 14.)

Brožované za 50 hal.

Hedí se výborně za povinnou
četbu.

Pleť kráslící liliové mléčné mýdlo

➡ **Libuše** ➡

jest nejcennější mýdlo k docílení něžné pleti dam a dítek. Mýdlo »LIBUŠE« svým blahodárným účinkem na kůži vyniká nad všechna podobná, neboť kůže stává se mladou »něžně jemnou a bílou«. 1 kus za 60 hal.

Novinka! Specialita I. řádu!

Pudr se značkou Libuše

jest nejjemnější toaletní pudr pro den i noc. „Libuše“, pudr jest dle nynějšího stavu vědy ideálem všech líčidel plesových, salonních a denních, lpí pěkně na tváři, vydatně kryje a činí pleť svěží a mladistvou. Růžový (pro blondýnky), bílý neb nažloutlý (pro brunetty). Elegantní krabice po 50 hal. a po 1 kor. Na skladě ve všech lékárnách, drogeriích a voňavkářských obchodech zvláště u výrobce

Alois Mikulášek, Brno.

Na mnohých školách bylo již zavedeno.

Na skladě u všech knihkupců, jakož i v

Nakladatelství B. Kočího v Praze,

Františkovo nábřeží 14.

Doporučujeme našim rodinám

Kolínskou cikorku.

			
<p>Oddělení I.: Velkozávod puškařský prvého řádu doporučuje výtečně střel- jící lankester- ky, flobertky, BROWNINGY, revolvery, lovecké potřeby, střelivo. Vlastní puškařská dílna.</p> 	<p>Oddělení II. Proslulá kola zák. chr. „KORUNA“ Trvanlivost na léta. Lehký chod. Ladný tvar. Pětiletá záruka.</p>	<p>Oddělení III. Fotografické aparáty svět. firem: Zeiss, Goerz, Voigtländer, Arndt & Löwengardt, Hüttig, Krügener, Erneman, a j. Objektivy. Statlvy. Desky. Papíry. Chemi- kalle. Fotogr. potřeby</p>	<p>Oddělení IV. Triedry a dalekohledy cestovní a sportovní světozn. firem: Zeiss, Goerz, Hensoldt, Busch, Voigtländer, Wich, Kenngott a j.</p>
<p>Žádejte ve vlastním zájmu cenníky. Úvěruhodným osobám mírný úvěr neb měsíční splátky.</p>			
<p>Ladislav Švestka a spol., Praha, (majitel Ladislav Švestka.) Václavské náměstí 53.</p>			

===== 50% úspora petroleje. =====

K použití professorem dr. Erhardem Langem vynalezeného

Reform-Petrolithu

může jeden každý svou obyčejnou lampou petrolejovou, beze vší mechanické změny, docílit světelného výkonu 70 normálních svíček, jakýž poskytuje

 žárové světlo plynové.

Návod: Vyčisti důkladně lampu, vtáhni nový knot, vhod jeden náboj „REFORM-PETROLITHU“ do pánve petrolejem naplněné a po 6—8 hodinách docílíš nejkrásnějšího světla, jako žárového.

Po provedení lučebního rozboru vyjádřili se věhlasní odborníci o tomto výrobku, že jím vyvolané světlo nikterak nedráždí čivy oční, a že je tudíž i se stanoviska zdravotního dlužno vřele doporučiti.

 Nebezpečí výbuchu vyloučeno.

Před bezcennými padělký se varuje.

Cena původní zkoušky, dostačitelé asi na 8 neděl a obsahující 10 nábojů **1 korunu.**

Původní balení stačí na několik měsíců.

40 nábojů 3 koruny.

Kdo zašle předem 1— K (také v poštovních známkách), obdrží 10 nábojů franko (vyplacene) na každou poštovní stanici.

Prosí se o zřetelné psaní adresy, aby se mýlky nestaly.

Hlavní sklad pro Čechy, Moravu a Slezsko:

Eduard Zlatý, Teplice-Šenava Čechy.

 Překupníci za značného výtěžku se hledají.